

sten

EN TIDNING FRÅN SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND

NUMMER 03 OKTOBER 2025

Lantliv

Gotländsk kalkstensgård
blir lyxig agriturismo

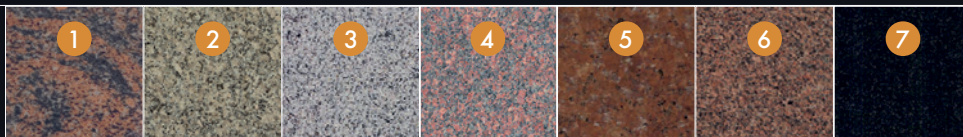
VILLA SVANSHALL STILSÄKER STENDESIGN VARBERGS NYA STATION
STENPRISET'S FINALISTER JESUS TILLBAKA I ÖREBRO BORTGLÖMD GRAVFRID
VINNAREN DESIGNPRISET 2025 SÅ SKYDDAR DU DIN STENSORT

Riksbanken, Stockholm

Hallindens
GRANIT
sweden

HALLINDENS GRANIT AB
Stenbrottet Skarstad 501, 454 92 Brastad
Tel +46(0)523 411 55
info@hallindensgranit.se

1. SVENSTORP Hallandia 2. TOSSENE Grå Bohus 3. SILVER Grå Bohus 4. SKARSTAD Röd Bohus 5. TRANÅS Original 6. BROBERG Röd Bohus 7. MOHEDA Svart Diabas

INNEHÅLL

NUMMER 03 OKTOBER 2025

STILSÄKER STENDESIGN 10

Arkitekttrion Claesson Koivisto Rune har ritat Stenpris-finalisten Villa Svanshall men har även designat möbler och inredningsdetaljer på uppdrag av stora italienska marmorproducenter.

VILLA SVANSHALL 12

Håkan Nilsson och Eva Erlandsson ville ha ett hus som inte stack ut i förhållande till övriga bebyggelsen på Kullaberg. Stenen blev den naturliga nyckeln som förenar huset med berget.

SIBBJÄNS KALKSTENSGÅRD 18

Sveriges första "farmstay" slog i somras slog upp dörrarna i den gamla kalkstensgården i Vamlingbo på södra Gotland.

VARBERGS NYA STATION 22

Nya stationsområdet i Varberg speglar den omgivande naturens element och blinkar till stadens kända landmärken.

STENPRISETS FINALISTER 27

14 nominerade projekt till Stenpriset 2025 har blivit fyra finalkandidater i ett av de mest högljussiga startfälten på flera året.

JESUS TILLBAKA I ÖREBRO 30

En ny Jesus-skulptur har "återuppstått" ovanför entrén till St Nicolai kyrka i Örebro - mästerligt huggen i Ekebergsmarmor.

BORTGLÖMD GRAVFRID 36

Ett nytt forskningsprojekt ska nu bland annat kartlägga varför lagen om evig gravfrid inte fått större tyngd i debatten.

SÅ SKYDDAR DU DIN STENSORT 40

1 december 2025 öppnas ett ettårigt tidsfönster inom EU för dig som vill skydda din stensorts geografiska namn. En registrering hos PRV ger ett snabbspår för framtida bedömningar.

ARTSKYDD - SÅ FUNKAR DET! 42

Juristerna Carolin Hammar och Sofia Löwe ger en inblick i EU- respektive nationell lagstiftning ur ett artskyddsperspektiv.

STARK FRAMTIDSTRO 44

Internutbildning kommer främst när medlemmarna i Sveriges Stenindustri-förbund i en färsk medlemsenkät får önska vad de helst vill att förbundet ska bidra med.

OMSLAG

Sibbjäns kalkstensgård
FOTO: MIKE KARLSSON LINDGREN

MISSA INTE HELLER

Ledare 04

Kort & gott 06

K-sten: Biblioteket i Växjö 08

Vinnare: Edvin Johansson
segrade i studenttävlingen
Designpriset 2025 34

Krönika: Jörgen Lundgren 46

FOTO: PATRIK LINDELL

8

FOTO: HÅKAN NILSSON

12

18

FOTO: MIKE KARLSSON LINDGREN

3

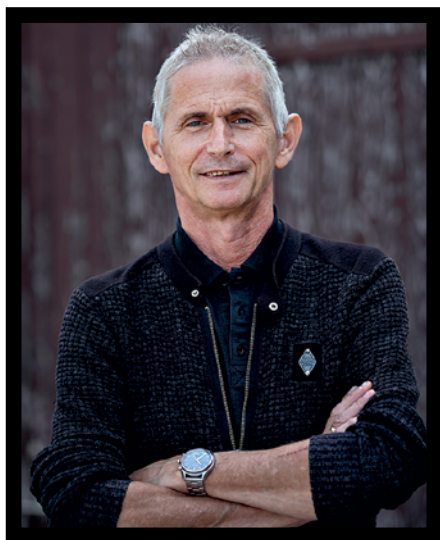

FOTO: LARS DAREBERG

Dags att stå upp för den svenska stenen ...

Vi som förbund går varje år ut med en enkät till våra drygt 100 medlemmar där de bland annat får svara på hur de ser på den aktuella konjunkturen och vad de tror om framtiden. Svaren som vi fått in i år vittnar om en bransch som tycks befinna sig i en helt annan värld än vad som förmedlas i det allmänna nyhetsflödet. Här finns en positivism och en framtidstro av helt andra mått.

Vi ser även tecken på att den allmänna byggkonjunkturen är på väg att vända, många planerar att nyanställa. En förklaring är förstås att svensk stenindustri under en rad tidigare år mött en marknad med en uppdämd efterfrågan i allt från restaurering till nyproduktion. De brytande företagen har i praktiken kunnat leverera allt man producerat, i vissa fall har ledtiderna tyvärr blivit för långa när man inte ens hunnit att bygga lager.

MAN KAN ALLTSÅ med fog säga att det måste få brytas mer svensk sten, att vi måste få fler svenska stenbrott och att vi måste kunna ta ut större volymer enligt täkt-tillstånd. Det ligger även i linje med den större frågan om att Sverige måste bli mer självförsörjande när omvärlden nu visar sig mer nyckfull än på länge, med nya handelshinder som en realitet. Och är det något som vi har bra tillgång på i det här landet så är det ju natursten av högsta kvalitet. Låt oss bara få bryta den!

En välmående bransch avspeglas också årets upplaga av Stenpriset. Vi har nu nått finalen i en tävling där nivån på tävlingsbidragen varit skyhög, kanske den bästa någonsin. Läs mer på sidorna 27–28 om den kvartett som nu gör om priset! Vinnaren presenterar vi i nästa nummer.

NÄR DET KOMMER till Designpriset har vi redan en vinnare: Edvin Johansson, för sin trådlösa laddplatta tillverkad av återbrukad natursten. Stort grattis, Edvin!

Slutligen en uppmaning till alla brytande företag vars stensorter kopierats eller riskerar att kopieras i andra material. 1 december 2025 börjar den nya EU-förordningen att gälla för alla mindre företag inom EU som vill skydda produkter med geografiska beteckningar. Se nu till att lämna in anmäla er sten till PRV för vidare provningar. Läs mer på sidan 40.

KAI MARKLIN,
ORDFÖRANDE SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND
kai@sten.se

sten.

Nr 3 oktober 2025 • Årgång 87
Timmermansgränd 4
118 65 Stockholm
www.sten.se
ISSN 0346-1866

Ansvarig utgivare

Kai Marklin
kai@sten.se

Utgivare

(Även prenumerationsärenden)
Sveriges Stenindustriförbund
Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad
info@sten.se • www.sten.se
Telefon: +46-(0)44 20 97 80

Redaktionsnämnd

Kenn Ahlgren,
Mats-Ola Ericsson,
Jörgen Lundgren,
Pernilla Löfgren,
Louise Nordahl.

Produktion

Lovstrom Content.
Redaktör Peter Willebrand
peter.willebrand@lovstromcontent.se
Adress: Timmermansgränd 4,
S-118 65 Stockholm.
Layout: Erik Westin

Annonsbokning

Kai Marklin
Tel: +46-(0)70 594 71 95
annons@sten.se

Tryckeri

Puna Musta, Finland

**Östra skolan,
Färjestaden.**

Slipad Ölandskalksten
flammig Alböke.

kort & gott.

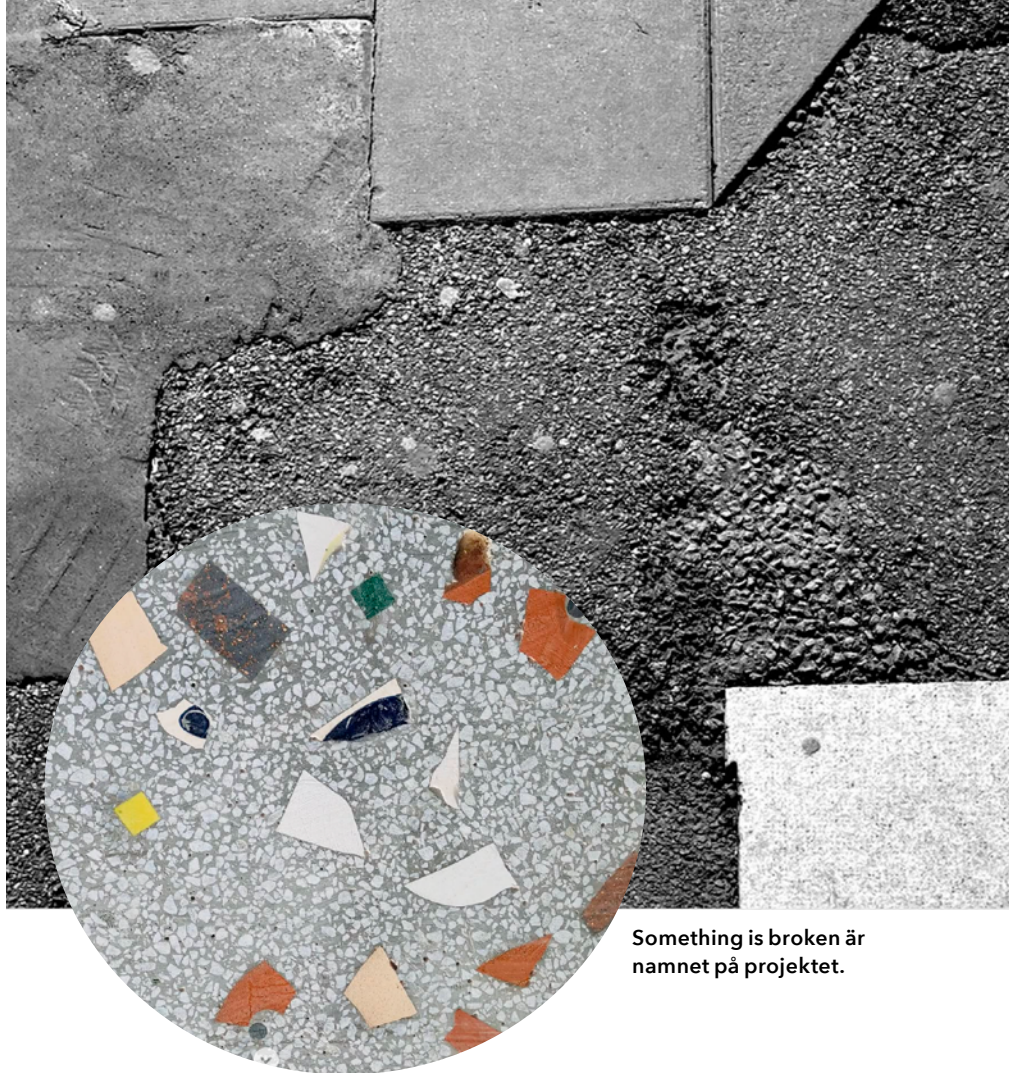
Tipsa oss! Känner du till ett intressant stenprojekt? Hör gärna av dig till Stens redaktör Peter Willebrand.
peter.willebrand@lovstromcontent.se

STEN I STAN:

Strukturspiral

▼ "Strukturspiral" av japanske Takashi Naraha från 1993 står i rondellen vid korsningen Kyrkogatan och Kungsgatan i Eskilstuna. Den stod ursprungligen vid kyrkans hus i Eskilstuna. Svenska kyrkan skänkte den till kommunen 2008 då den fick sin nuvarande plats. Naraha kom till Sverige 1974 och deltog i Ubbaboda stensymposium i norra Skåne. Där mötte han för första gången den svenska diabasen som blev synonym med hans konstnärskap. Kontrasten mellan diabasens slipade och råhuggna yta, i olika geometriska former, är hans signum.

Something is broken är namnet på projektet.

Kraften i att reparera

Ernesto Garcia är inredningsarkitekt och doktorand vid Konstfack som med sitt konstnärliga forskningsprojekt "Something is broken" undersöker den läkande kraften i att reparera. Tidigare asfaltbelagda ytor vid Sergels torg har nyligen ersatts med nya plattor gjutna i klassiska mönster i terrazzo-stil. Plat-

torna består bland annat av återvunnet material från Nya Karolinska, Slussen samt personliga bidrag från allmänheten. På sikt är tanken att hela torgets markbeläggning ska återställas med nya plattor i det ursprungliga svartvita mönstret, men det arbetet har för tillfället satts på paus av Stockholm stad.

Marmomac enligt Le Corbusier

▼ Flera svenska stenföretag besökte som vanligt den stora stenmässan Marmomac i Verona i Italien 23-26 september. Temat för årets mässa var stenens tre beståndsdelar material, teknik och kultur, presenterade i en kontext som bland annat hämtat inspiration från Le Corbusier.

- I den oroliga värld som vi lever i just nu blir det allt viktigare att lyfta fram de kulturella värden som stenen förmedlar. Det är lätt att vi blir för fokuserade på tekniken och att vi glömmer bort vad som är naturstenens unika bidrag till arkitekturen, säger Kai Marklin, ordförande i Sveriges Stenindustriförbund, som var på plats.

FOTO: BJÖRN NORBERG

Minnesstenar

▼ Konstnären Sara Ekholm Eriksson har ett stort intresse för geologi och arbetar ofta i sten. Skulpturgruppen "Minnesstenar" invigdes i augusti i Lövstalöt, strax norr om Uppsala. Stenarna, i polerad svart granit, bildar en samlingsplats som ska påminna om Tingstukällan, en medeltida tingsplats i närliggande Bälänge. I skulpturens mitt finns skulpturer i glas med ingraverade tankar och minnen som Sara Ekholm Eriksson samlat in från boende i Lövstalöt.

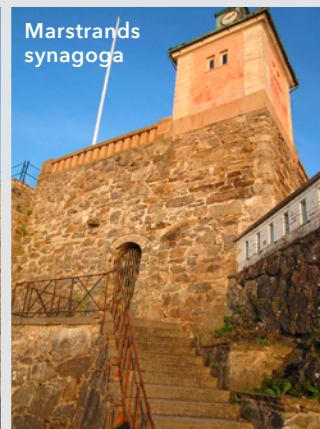
RUIN RUSTAS

▼ Kronobergs slottsruins har varit stängd för allmänheten i över två år på grund av rasrisk. Nu går Statens fastighetsverk (SFV) in med 25 miljoner kronor 2025–2027 för att rusta upp ruinen så att den åter kan ta emot besökare. I första etappen ska bron över till ruinen renoveras och entrévalvet och borggården säkras.

Stenkanon

En svensk kulturkanon med 100 verk presenterades under den tidiga hösten. Tidningen Sten har gått igenom listan och hittat ett antal av dem som har starka kopplingar till den svenska stenen, både direkt och indirekt.

- Husaby kyrka.
- Marstrands synagoga.
- Riksbanken av Peter Celsing
- Göta kanal av Baltzar von Platen.
- Riksdagshuset av Helgo Zettervall och Aron Johansson.
- Stockholms stadshus av Ragnar Östberg.
- Vadstena kloster, Heliga Birgitta.
- Industrielandskapet i Norrköping av bland andra Carl Theodor Malm och Theodor Glosemeyer.

En mycket vit och jämn
blästrad Ekebergsmarmor
klär övervåningen runt om.

FOTO: WIKI/CC

Enkelhet

MODERNISMEN TOG ALDRIG livet av klassicismen. Den blev mer diskret, i några fall också mer distinkt, innan postmodernismen släppte fram också dess dekorativa sidor. När Växjö stad år 1953 utlyste en tävling om ett nytt bibliotek vann en ung och diskret arkitekt med ett sparsmakat förslag. Huset som stod färdigt 1965 (invigt 1966) blev hans främsta bidrag till den svenska arkitekturen. Biblioteket vill, skrev arkitekten Erik Uluots, anknyta till klassiskt enkla traditioner. Den gör så genom att visa upp fyra helt identiska fasader. Inom en helt kvadratisk planform har tre väsensskilda våningsplan skapats – ett mörkt källarplan, ett helt uppglasat

bottenplan och en övervåning som är helt sluten utåt men öppen in mot gården där lanteriner låter bottenplanets kärna också få dagsljus. Den öppna platsens flexibilitet står i stark kontrast till den bundna grundformen.

Det arkaiska anslaget krävde sten för att det kraftiga bjälklaget skulle få något av templets status. En mycket vit och jämn blästrad Ekebergsmarmor klär övervåningen runt om. På insidan har två meter höga skivor av samma sten infogats mellan fönsterpartierna. I kontrast till alla väggar har alla golv fått en ljusgrå färg; hyvlad ljusgrå kalksten från Närke och linoleum i samma nyans invändigt.

Åren 1999-2003 byggdes biblioteket till efter ritningar av arkitektbyrån Schmidt Hammer Lassen från Århus i Danmark. Den euklidiska geometrin bibehölls, nu med cirkeln som bas. Också spelet mellan öppet och slutet har bibehållits men inverterats. Den slutna bottenvåningen har kläts med liknande marmor och fog som 1960-talets rätblock.

RASMUS WARÉN

Texten är ett utdrag från boken *Stenarkitektur*, utgiven på Balkong förlag 2011 i samarbete med Sveriges Stenindustriförbund.

FOTO: MARIA EKLUND/CC

Biblioteket med den senare tillbyggnaden.

FOTO: PATRIK LINDELL

I samarbetet med italienska Monitillo 1980 har CKR designat flera serier med naturstensplattor i tre olika format för både väggar och golv.

FOTO: MONITILLO

Stilsäker stendesign

Claesson Koivisto Rune har ritat Stenpris-finalisten Villa Svanshall. Trion har en även bred erfarenhet från att designa möbler och inredningsdetaljer på uppdrag av stora italienska marmorproducenter. Nu vill man utveckla stenens roll i egna företaget Smaller Objects.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

Platsen gav förutsättningarna. Ett bergigt kustnära landskap med ett växlande klimat definierar livet på Kullaberg, och ett hus som Villa Svanshall (se sidorna 12-16) måste vara motståndskraftigt när elementens krafter skruvas upp.

– En träfasad var utesluten och vi ville heller inte ha ett tegel som kräver väldigt mycket energi under bränningsprocessen, säger Mårten Claesson, som tillsammans med Eero Koivisto och Ola Rune driver arkitektkontoret Claesson Koivisto Rune, grundat 1995.

Det fanns också en estetiskt aspekt bakom valet av skiffer i fasad och väggar.

– Sten ger ett mer naturligt och ärligt intryck än ett murat material som lätt kan slå över till att bli något annat, ett lite överdrivet manér som man ser i många sammanhang där man använt prefabricerade lösningar i murar eller fasader. Nu reser sig istället fasaden från berget och blir med sina naturliga ”fjäll” i skiffer som en del av klippan.

Mårten Claesson understryker beställarens önskemål om en byggnad som till det yttre smälter in i omgivningen.

– Stenens pregnans tillför ett slags tillbakadragenhet. Huset ligger på ett sluttande plan och ger från gatan ett intryck av ett vanligt radhus, men bakom väntar tre längor som ger ett stort rörelseutrymme för en större familj.

– Skulle man istället ha vänt på allt och gjort något stort, uppglasat och vitputsat skulle det förmodligen bara sett ut som en strandad Finlandsbåt.

Valet av Kolmårdsmarmorn i golv var enligt Mårten Claesson ett självklart val med tanke på stenens starka tradition i Sverige.

– Den är fantastisk med sin gröna subtila ton som man så ofta möter i de äldre och vackra trapphusen i Stockholm, det är ju den eller Ekebergsmarmorn som tillhör de mest klassiska svenska stensorterna som man stöter på i sådana miljöer.

– Det här projektet visar än en gång att valet av ett material som kanske kostar lite mer i slutänden bidrar med unika värden som håller för lång tid framåt. Huset ska ju stå där i minst 100 år.

Arkitektur i all ära, för de flesta är Claesson Koivisto Rune synonymt med möbeldesign och inredning. Men även i den rollen har trion använt natursten, som till exempel borden Tablet och Softboard. Förstnämnda har en rund marmorskiva och ben i svartbetsad ask medan Softboard har en mjukt rundad bordskiva i Carraramarmor.

30-årsjubileum. Mårten Claesson, Eero Koivisto och Ola Rune driver arkitektkontoret Claesson Koivisto Rune som trion grundade år 1995.

FOTO: OKR

– Vi har även utvecklat en serie marmorbord i olika format för den italienska producenten Marsotto Edizioni.

Tidigare har Claesson Koivisto Rune arbetat med att utveckla kakelmönster för Marrakech Design och förra hösten inledde man ett uppmärksammat samarbete med italienska Monitillo 1980 där man designade flera serier med naturstensplattor för både väggar och golv, i olika geometriska mönster. Monitillo 1980 använder graniter, marmor och även andra typer av naturstenar i sin produktion.

– Vi har utgått från tre olika format som kan varieras sinsemellan.

Sten återkommer även i egna kollektioner. År 2015 startade Claesson Koivisto Rune designföretaget Smaller Objects med den uttryckliga ambitionen att designa mindre prydnads- och nyttoföremål.

– Där har vi också använt natursten i flera av våra produkter, som vaser och mortlar. Vi skulle gärna utveckla flera produkter i natursten, svensk sten är såklart extra intressant.

Formmässigt har Claesson Koivisto Rune sedan starten haft en stark koppling till Japan, i form av inspiration, samarbeten och färdiga projekt. Skandinavisk minimalism ligger med sin materialpalett av naturmaterial också nära den japanska designens ideal och strävan efter perfektion i detaljer. Inom inredning används begreppet Japandi som ett slags samlingsnamn för släktskapet.

Stenen är i sig en viktig inredningsdetalj men har framför allt en fundamental roll inom den japanska landskapsarkitekturen där den bokstavligen är en grundsten för att gestalta naturens harmoni.

– Det finns egentligen inget japanskt bakom vårt val av sten till Villa Svanshall. Däremot bygger mycket av husets rumsliga gestaltning på den japanska traditionen att både skapa öppna flöden och samtidigt ge möjligheten att avgränsa dem med flyttbara väggar och skärmar. ■

Ett golv från Montillo 1980 som visar ett av de tre formaten som CKR formgett.

Högsta diskretion

Håkan Nilsson och Eva Erlandsson ville ha ett hus som inte stack ut i förhållande till den omgivande bebyggelsen på Kullaberg. Huset skulle tvärtom ha ett diskret tilltal, nästan kamouflerad i platsen. Stenen blev den naturliga nyckeln som förenade Villa Svanshall med berget.

TEXT PETER WILLEBRAND FOTO HÅKAN NILSSON

För några år sedan hade Håkan Nilsson och hustrun Eva Erlandsson kommit till en punkt i livet där de vill ha ett slags nystart. De hade sålt sitt företag David design, som de tillsammans under närmare 15 år drivit upp till ett framgångsrikt och välrenommerat varumärke i möbeldustrin, och barnen hade flyttat ut. De var bokstavligen redo för nya perspektiv, färdiga med Helsingborg sökte de efter kustnära tomter i Skåne, Halland och Västra Götaland att slå ned bopålar. Efter att ha sonderat Österlen och trakterna runt Simrishamn utan framgång dök plötsligt ett tillfälle upp på motsatta sidan av Skåne, i Svanshall på bergigt natursköna halvön Kullaberg som skjuter ut i havet.

– Tomten ingick i en mark som varit i en familjs ägo i flera generationer. Nu hade man bestämt sig för att sälja två avstyckade tomter, och vi hade turen att få köpa en av dem, säger Håkan Nilsson.

Kullabergs böljande topografi är utmärkande för landskapet. Tomtens sluttande terräng var också en utmaning, med en höjdskillnad på tre meter mellan högsta och lägsta punkt.

– Det mest naturliga hade kanske varit bygga ett suterränghus, men vi ville ha ett enplanshus. Vi såg framför oss ett hus där vi skulle kunna åldras och enkelt förflytta oss utan att behöva gå mellan olika våningar.

VALET AV ARKITEKTER har sin speciella förklaring. Huset är ritat av Claesson Koivisto Rune, ett av Sveriges mest uppmärksammade design- och arki-

tektkontor som ligger bakom ett 70-tal byggnader, varav merparten finns utanför Sveriges gränser. (se intervjun sid 10)

– Vi känner varandra väl sedan tidigare. Som creative directors för David design var Claesson Koivisto Rune högst delaktiga i den varumärkesresa som vi gjorde tillsammans. Vi visste vad deras formsäkerhet och omsorg om detaljer kan åstadkomma, särskilt när de får ett kreativt utrymme som bygger på ett ömsesidigt förtroende.

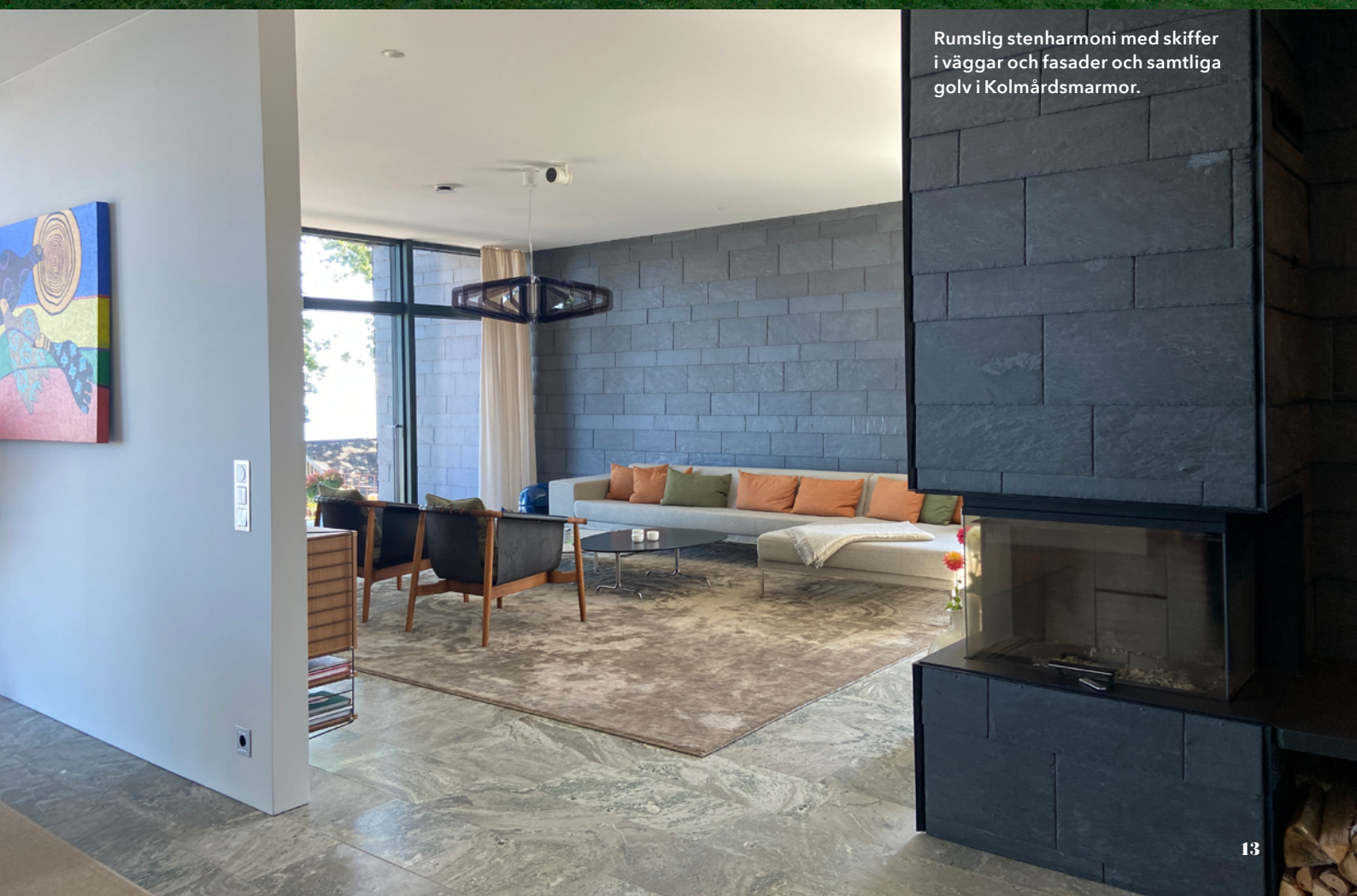
Håkan Nilsson är noga med att poängtera att han och Eva ville ha ett hus som inte stack ut i förhållande till den omgivande bebyggelsen, snarare tvärtom. Huset skulle ha ett lågmält, nästan diskret, tilltal som utgick från platsen.

– Det första vi gjorde var faktiskt att sänka huset 30 centimeter under gatunivån.

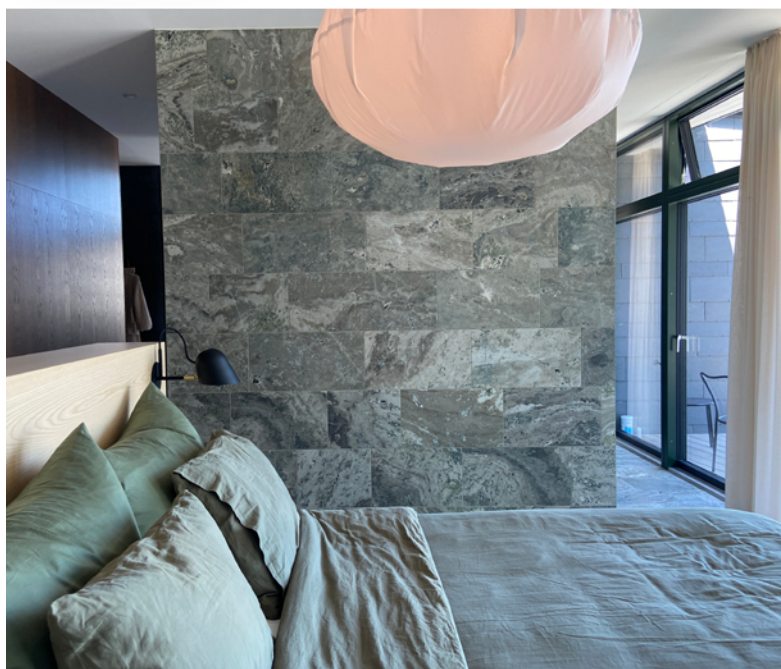

Huset är byggt i ett plan i en sluttande terräng medan framsidan sänkts 30 centimeter i förhållande till gatunivån.

Rumslig stenharmoni med skiffer i väggar och fasader och samtliga golv i Kolmårdsmarmor.

Samma strävan låg till grund för materialvalen.

– Hållbart och från Skandinavien i möjligaste mån var direktiven och just stenmaterial en självklarhet med tanke på närheten till Kullaberg, säger Håkan Nilsson.

FRÅN BÖRJAN VAR förslaget från Claesson Koivisto Rune en fasad i tegel, men när huset väl skulle börja byggas hade effekterna av pandemin och Ukraina-kriget drivit upp priserna på tegel till nivåer som blev svåra att försvara.

– När vi utredde alternativet med skiffer var jag först skeptisk eftersom jag trodde att det skulle bli ännu mer kostsamt än tegel. Men istället visade det sig vara ett betydligt mer kostnadseffektivt val, som dessutom kunde monteras relativt enkelt och snabbt, säger Håkan Nilsson.

Det blev skiffer i väggarna både ute och inne samt i markbeläggningen, levererad av skifferspecialisten Nordskiffer i

”Det fanns röster, däribland min hustru Eva, som tyckte det var lite överdrivet med marmor i garaget, men där stod jag på mig”

Höganäs, samma kommun som Svanshall tillhör.

När det kommer till andra ytor, som golv, hade Claesson Koivisto Rune förslagit klassisk Kolmårdsmarmor som förstaval.

– Den finns nu i samtliga golv. Vi har även byggt upp en större kub i Kol-

mårdsmarmor i vår master bedroom som bland annat rymmer en dusch.

Kolmårdsmarmorn blev till och med valet för golvet i dubbelgaraget.

– Det fanns röster, däribland min hustru Eva, som tyckte att det var lite överdrivet med så fin marmor i garaget, men där stod jag på mig. Och det blev ju så fint när stenen var på plats.

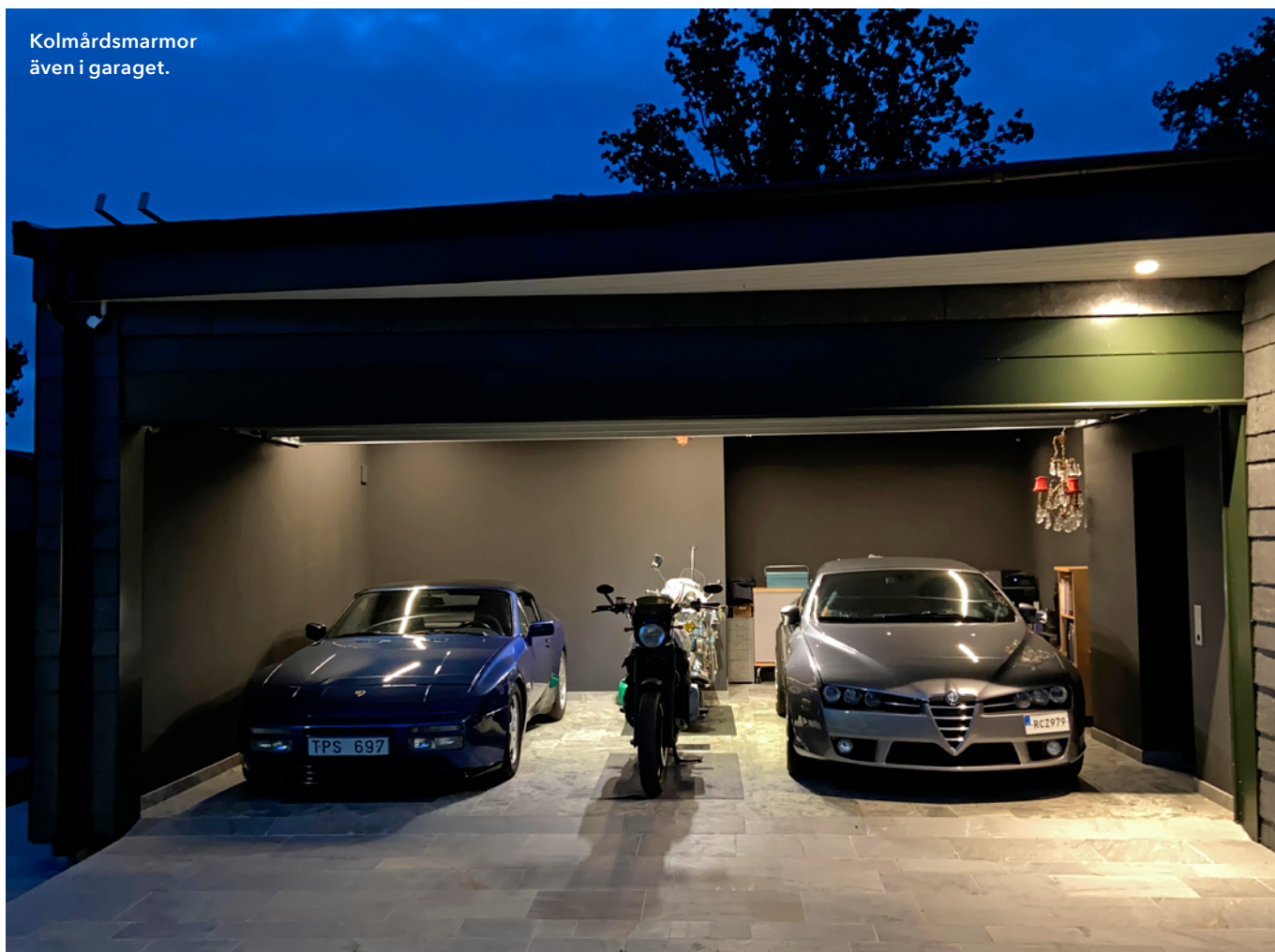
MED TANKE PÅ de stora volymerna av Kolmårdsmarmor var man extra noga med urvalet av själva blockstenen. Därför besöktes även brottet på plats i Oxåker för att studera de för ändamålet mest lämpliga partierna.

– Vi ville ha en relativt matt nyans som låg närmare den gråa än gröna skalan och passade in med husets övriga gestaltning och inte tog över.

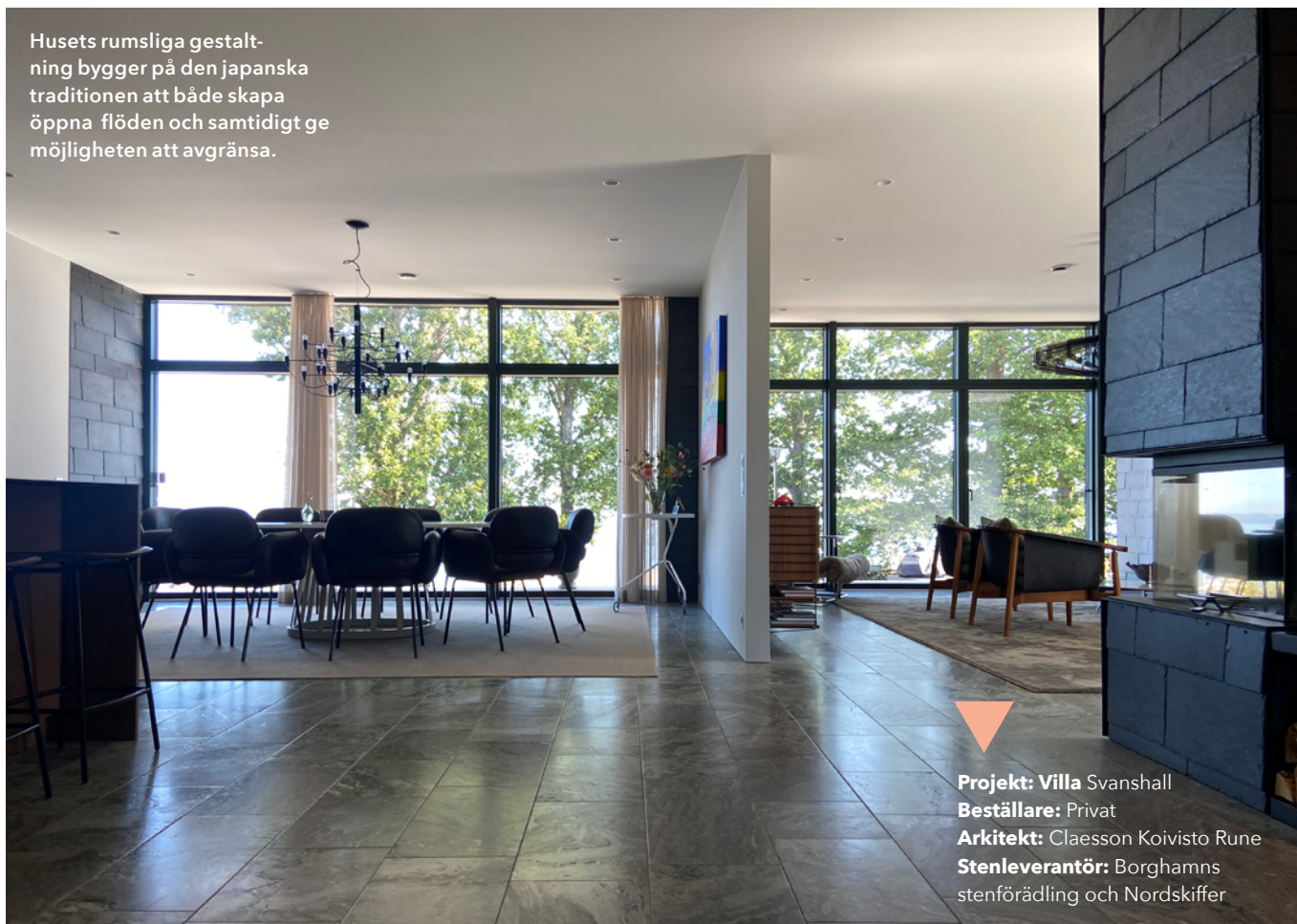
Huset som stod klart december 2023 är byggt i ett slags v-formation med öppningen ut mot havet, vilket också förstärker känslan av huset tillhör platsen.

– Stenen bidrar med skapa en känsla

Kolmårdsmarmor även i garaget.

Husets rumsliga gestaltning bygger på den japanska traditionen att både skapa öppna flöden och samtidigt ge möjligheten att avgränsa.

Projekt: Villa Svanshall
Beställare: Privat
Arkitekt: Claesson Koivisto Rune
Stenleverantör: Borghamns stenförädling och Nordskiffer

» som integrerar huset med platsen och löser upp gränser. Jag har fått höra att andra som bor här i området knappt märkt att det byggts ett nytt hus på platsen ... eller att man tror att huset stått här sedan lång tid tillbaka. Det ser jag som ett bevis för att vi lyckades med våra ambitioner.

– Samtidigt är huset som en ask fylld med små överraskningar, när man väl närmar sig det eller kliver innanför dörren så kommer man att upptäcka mängder med detaljer som bär Claesson Koivisto Runes signum, som till exempel de inlagda distanser på 2 mm mot väggen som gör att golvet får en skuggning.

Det är med andra ord kanske inte så konstigt att huset även kvalificerade sig för senaste säsongen av programserien Grand Designs Sverige i TV4, lett av Mark Isitt.

– Det var faktiskt han som hörde av sig, vi känner varandra sedan tidigare. Till en början var jag avvisande, men han har en förmåga att övertala folk som till slut tog ut sin rätt ... och som vän vill man ju också försöka ställa upp.

”För mig personligen har jag fått mängder av nya idéer om vad man kan göra med sten som jag kommer ta med mig i framtida projekt.”

Var har då den nya vardagen omgiven av natursten betytt för någon som redan arbetat med design i flera decennier?

– För mig personligen har jag fått mängder av nya idéer om vad man kan göra med sten som jag kommer ta med mig i framtida projekt. Vi får se vad det kan leda till ... redan nu har vårt nya företag Smaller Objects använt täljsten i två produkter. ■

Den utvalda Kolmårdsmarmorn har en relativt matt nyans som ligger närmare den gråa än gröna skalan.

Bröderna Ahlgrens Marmorinredningar

info@ahlgrensmarmor.se ahlgrensmarmor.se telefon: 0513-401 72

Bardisk i marmor,
Steam Hotel.

Foto: Andreas Sundgren

INGEN DRÖM ÄR FÖR STOR

Vi är experter på stenarbeten för hotell, inredning och unika kök.
Med fyra generationers erfarenhet i ryggen och den senaste tekniken
i våra händer hittar vi alltid en lösning.

Låt oss förverkliga dina idéer!

Den 50 hektar stora gården ligger i ett landskap där kalkstensängar samsas med våtmarker och skog.

Gotländskt gårdsliv

Lyxig agriturismo! Det är ledorden för Sibbjäns – Sveriges första "farmstay" som i somras slog upp dörrarna i den gamla kalkstensgården i Vamlingbo på södra Gotland.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **MIKE KARLSSON LINDGREN**

En kvartett gamla vänner med olika bakgrunder samlades för ett par år sedan runt en gemensam vision: att skapa ett ställe som kombinerar aktivt jordbruk med omsorgsfullt restaurerat boende.

Gården Sibbjäns hade köpts in redan år

2020, då med tanken att göra en restaurang med ett enklare bed and breakfast öppet under sommarmånaderna. Men under pandemin växte planerna, och med ett vinterbonat hus och en aktiv djurhållning sträcktes den planerade öppettiden ut till nio månader.

– Målet är att vara så självförsörjande vi bara kan, med lite hjälp från bönder häromkring, förklarade vd:n Susanna Rönn när hon intervjuades av Hela Gotland i samband med öppnandet.

Samtidig underströk hon att den första sommaren skulle betraktas som

Gårdens byggnader i kalksten från 1800-talet har återställts för hand med traditionella gotländska metoder.

FOTOGRAF: MIKAEL FORSLUND

Målet är att gården ska vara så självförsörjande som möjligt.

”Vi ville skapa en plats där det lantliga livet möter hög kvalitet och omtanke; en svenskmotsvarighet till en lyxig agriturismo.”

grundaren Jonas Nordlander i vänkvar-tetten. De står själva för finansieringen av projektet.

unikt på våra breddgrader, säger Kina Zeidler.

Gårdens byggnader i kalksten från 1800-talet har återställt för hand med hjälp av traditionella gotländska metoder: kallmurade väggar och murar, återvunnet ekvirke, återbrukade dörrar. I nära samarbete med lokala antikvarier och hantverkare har den ursprungliga karaktären bevarats, samtidigt som funktion och komfort har uppdaterats för ett modernt liv. Ny kalksten i golv, murar, markbeläggning och inredningsdetaljer kommer från Dala Sten och Slite stenhuggeri där stensorterna Gotlands Bro respektive Norrvange dominerar.

Resultatet är nio unika hotellrum samt tretton enklare, rustika logementsrum med gemensamt badrum. ■

en smygöppning medan 2026 ska vara ”grand opening”.

– Då ska gårdsbutiken vara öppen hela dagarna och vi kommer att ha lunch, fika och guidade turer.

Utöver Susanna Rönn ingår hennes man, filmagenten Pontus Rönn, journalisten Kina Zeidler och hennes man, techentreprenören och Tradera-

DEN 50 HEKTAR stora gården ligger i ett landskap där kalkstensängar samsas med våtmarker och skog och närheten till havet ständigt gör sig påmind.

– Vi ville skapa en plats där det lantliga livet möter hög kvalitet och omtanke; en svenskmotsvarighet till en lyxig agriturismo. Jag vågar påstå att vi håller på att skapa något som är helt

Projekt: Sibbjäns – kalkstensgård

Beställare: Privat

Stenleverantörer: Dala Sten och Slite Stenhuggeri.

SKÖNHET ATT SLITA PÅ

Svensk natursten är ett av de mest hållbara material som finns. Ett klassiskt val som bara blir vackrare av att nötas i generationer. Just det här med generationer är något vi som familjeföretagare brinner för. Inte minst de kommande.

Det är därför vår produktion är helt fossilfri sedan 2020.

Så vill du göra ett val som är lika hållbart för ditt projekt som för barn och barnbarn är du varmt välkommen till oss!

BORGHAMNS
kalksten

Borghamns
Stenförädling AB

Stenvägen 6, 592 93 Borghamn
Tel. +46 (0)143-201 74
info@borghamns-stenforadling.se
www.borghamns-stenforadling.se

Trappsteg i ljusgrå
borstad Borghamns-
kalksten och golv
av hyvlad gråbrun
Borghamnskalsten.

Varberg nästa!

Nya stationsområdet i Varberg speglar den omgivande naturens element. Samtidigt blinkar stationsbyggnaden till stadens kända landmärken i trä och sten.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **ÅKE E:SON LINDMAN**

juli invigdes nya Varbergstunneln med ett tillhörande nytt stationshus och stationsområde, 150 meter norr om den tidigare stationsbyggnaden.

Det är ett omfattande infrastrukturprojekt som ingår i Västkustbanans utbyggnad och efter sex år utmynnat i ett nio kilometer långt dubbelspår som passerar genom tunneln och binder samman Varberg med Hamra.

Arkitektkontoren 02Landskap och Okidoki har arbetat parallellt med utformningen stationsbyggnaden och omgivande miljöer som bildar en länk mellan den gamla staden och Västerport, den nya stadsdelen vid havet.

Okidokis förslag "Stationen vid havet" har varit ledande för projektet och omfattar förutom en ny tågstation med vänthallar även butiker, kontor och serviceutrymmen.

– Platsen och läget så nära havet gör stationen närmast unik i Sverige. Det har också varit utgångspunkten för gestaltningen, stationen är en blinkning både till Varberg som klassisk kurort men också till flera andra kända landmärken i staden, som till exempel Varbergs fästning, vattentornen och kallbadhuset, säger Rickard Stark, ansvarig arkitekt vid Okidoki.

Varbergs kallbadhus uppfördes år 1903 i orientalisk stil och står på pålar i havet längs Strandpromenaden. Traditionerna som kurort går tillbaka till mitten av 1800-talet, när badhusen mest var något som endast överklassen hade tillgång till. Under 1900-talet blev de tillgängliga för en större allmänhet och ingick ofta som en del av vården vid sanatorier.

– Kallbadhuset i Varberg ritades med inspiration från badorts-epokens generösa arkitektur, med romantiska inslag som till

Stenen och träet
harmonierar i sin
renaste form.

I och runt stationen finns tre olika svenska graniter. Det utskjutande taket är täckt av vegetation och solpaneler.

exempel lökkupoler, säger Rickard Stark.

Samma "DNA" och exotiserande inslag återkommer i den nya stationsbyggnaden. Det är träarkitektur rakt igenom, med en konstruktion i korslaminerat trä och ett stort utskjutande tak täckt av vegetation och solpaneler.

– Trä har varit en viktig exportvara för staden där en stor andel av handeln utgått från Varberg som hamn.

Inslaget av natursten är också mycket viktig för platsens identitet.

– Varberg har mycket starka stenhuggartraditioner och fästningen är ju ett av Sveriges mest imponerade exempel på en stenarkitektur som går tillbaka till 1500-talet.

I och runt stationen finns tre olika svenska graniter, varav en är lokala Tossene Grå Bohus, och en Hallandagnejs som med olika bearbetningar och format både förenar golvyta med utomhusmiljöerna och förankrar byggnaden och leder vidare mot plattformarna, en våning under terminalen och vänthallen.

Stenen lever enligt Rickard Stark upp

”Med olika graniter fick vi fram en variation som blev tillräcklig för att markera rörelse och riktning på platsen.”

till byggnadens alla krav på estetik, underhåll, hållbarhet och symbolvärde.

– Det är fyra punkter som varit ledande för hela projektet.

Han återkommer till platsens betydelse och att stationen även ska gestalta naturens element.

– När det blåser och vinden från havet till exempel tar tag i byggnaden ska man kunna få associationer till en bit tyg eller badlakan som likt takets böljande hörn formar sig efter vinden.

O2Landskap ligger bakom utformningen av markbeläggningsens vågmönster som även det knyter an till havets rörelse.

– Huvudsyftet var att ta ett samlat grepp utifrån den välkända miljön. Samtidigt ville vi ha en skiftning i mönstret som inte blev för markant. Med olika graniter fick vi fram en variation som blev tillräcklig för att markera rörelse och riktning på platsen, utan att ta överhanden. Dessutom ger stenen stationen ett värdigt och gediget intryck, den bidrar till att göra platsen till den centralpunkt i staden som den ska vara. Stationen ska ju finnas där för flera generationer framåt, säger My Lekberg Hellström, landskapsarkitekt vid O2Landskap. ■

Beställare: Trafikverket och Jernhusen.

Arkitekter: Okidoki och O2Landskap

Stenleverantör: Hallindens Granit, Zaarstone, Steninredningar i Halland m fl.

Rödrosig i olika ytbearbetningar.

KINNEKULLEKALKSTEN I RÖDA ELLER GRÅ NYANSER

Vår slitstarka kalksten som brutits på Kinnekulle i flera generationer är vacker såväl inomhus som utomhus.

Med vår yrkesskicklighet kan vi hjälpa dig med allt från det lilla enkla till den svåra renoveringen.

Vårt sortiment av kalksten passar till allt från golv, trappor, bänkskivor, murar eller terrassplattor.

Välkommen att besöka oss på thorsberg.se eller via telefon 0510 - 54 00 56.

THORSBERG STENHUGGERI

EN FINAL I VÄRLDSKLASS

14 nominerade projekt har blivit fyra finalkandidater.

- Årets tävling håller högsta klass! Det är ett imponerande finalfält som juryn plockat ut, och som nu gör upp om Stenpriset 2025, säger Kai Marklin, juryordförande tillika ordförande för Sveriges Stenindustriförbund.

ETT K-MÄRKT återbruksprojekt, Sveriges största stenprojekt i modern tid, en trestjärnig hotellsatsning och en privat stenvilla.

Så lyder den kortfattade sammanfattningen av den fyrklöver av projekt som ställs mot varandra i årets upplaga av Stenpriset.

– Under min tid som ordförande har vi inte haft en så här hög och jämn nivå på tävlingsbidragen som vi haft i år. Det verkar som intresset för natursten fortsätter att stå emot alla typer av konjunktursvängningar och drastiska förändringar i omvärlden, säger Kai Marklin.

– För branschen är det förstås ett hälsotecken. I boten finns av allt att döma ett uppdämt behov med fokus på svensk sten i både nybyggnationer och restaureringsprojekt.

Stenprisets kärnvärden är estetiskt, hållbart och nyskapande. Juryn ska nu sammanträda för att utse den slutgiltiga vinnaren som presenteras i början av december.

– Det här blir inte lätt för juryn, säger Kai Marklin. ■

Kai Marklin

FOTO: LARS DAREBERG

Grev Tureplan, Stockholm

K-märkta Grev Tureplan i hjärtat av Stockholm har under de senaste åren genomgått en omfattande renovering och modernisering. Projektet har kretsat kring högsta möjliga återbruk, inte minst när det kommer till stenarbetena. Till exempel har fasaden i Ekebergsmarmor tvättats och nya delar har tillkommit. I husets inredning återfinns en palett av svenska klassiska stensorter som Kolmårdsmarmor, Ekebergsmarmor, svart och grå Jämtlandskalksten – samtliga har kunnat återbrukas i mycket hög grad. Ny Offerdalsskiffer pryder innergårdens golv och har utformats utifrån historiska förlagor och originalhandlingar.

Villa Svanshall, Kullahalvön

En privat villa på ett unikt läge på Kullahalvön, precis ovanför hamnen i det lilla fiskesamhället Svanshall. Det skifferbeklädda huset, som ritats av Claesson Koivisto Rune, reser sig som en klippa utskjuten från berget. Med ett materialval som ska vara hållbart och utgå från Skandinavien i möjligaste mån återkommer Kolmårdsmarmor och skiffer i fasader, väggar och golv. Läs mer om projektet på sidorna 12-16.

FOTO: HÅKAN NILSSON

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

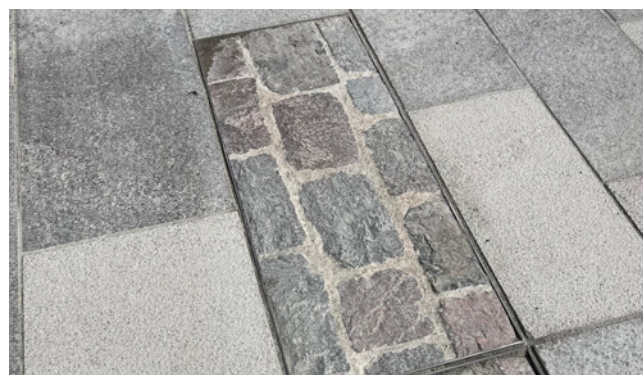

FOTO: PETER EKLUND

▲ Södermalmstorg, Stockholm

Södermalmstorg vid Slussen är det enskilt största stenprojektet i Sverige i modern tid. Det nyinvigda torget rymmer flera funktioner: en logistisk knutpunkt, en mötesplats och en markbeläggning med ett konstnärliga inslag som berättar om en stads framväxt under århundraden. Alla delar hålls på ett makalöst sätt samman av stenarbetena – i både volymer och detaljer.

◀ Stockholm stadshotell

En ny hotelloas på Söder i Stockholm med siktet inställt på Michelin-stjärnor. Stenarbetena är bokstavligen en del av resan mot målet. Här hittar man imponerade stenarbeten i Kinnekullekalkstens färgskala i både inredningsdetaljer och golv. Natursten återkommer även i andra golvytor och i inredningen. Den varmvita Ekebergsmarmorn lyser upp både badrum och spa-utrymmen som även varieras med andra naturstensdetaljer, som handfat och inramningar i lätt rosa italiensk marmor.

GOTLAND BRO OREGELBUNDEN

GRÅ JÄMTLAND

Vi förädlar och levererar sten för såväl interiör som exteriör. Vår egna jämtländska kalksten må vara vår kronjuvel, men vi bryter och förädlar även sten från Gotland och Fauske i Norge. Dessutom levererar vi granit, marmor, kvartsit och skiffer från världens alla hörn. Genom vår unika möjlighet levererar vi tidlös, kompromisslös och framförallt – bestående kvalitet.

www.dalasten.se

Återuppstånden

Jesus är snart tillbaka ovanför entrén till St Nicolai kyrka i Örebro. Under den bokstavliga "återuppståndelsen" har statyn gått från att vara huggen i gotländsk sandsten till att nu uppenbara sig i Ekebergsmarmor, ett imponerande hantverk.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

SANKT NICOLAI KYRKA i centrala Örebro började byggas på 1200-talet i gotisk stil, en stil som kom att förstärkas när arkitekten Adolf Kjellström under andra hälften av 1800-talet ledde ett större restaureringsarbete av kyrkan. Kjellström, som satt stark prägel på Örebros stadsbild, var efter studieresor till England starkt påverkad av den engelska nygotiken där både sandsten och kalksten var ett vanligt byggnadsmaterial. Han var själv en stark agitator för en ökad användning av natursten i svensk arkitektur.

Under senare år har kyrkan genomgått en omfattande fasadrenovering där skadad och vittrad sten ersatts med kalksten från stenbrottet i Borghamn.

STENENTREPRENÖREN Gullbergs MMVIII är den som löpande utfört restaureringsarbetena. Företaget är specialiserat inom kulturvård och har varit inblandat i flera uppmärksammade projekt under senare år, bland annat restaureringen av Linköpings Domkyrka som belönades med Stenpriset 2021. Restaurering är generellt komplexa uppdrag med mycket hantverksinslag och speciallösningar. Gullbergs har också blivit något av en plantskola för framtida gesäller och stensemästare. Senast i raden är Carl Holmström, en nybliven stensemästare som

Den nye Jesus har efter önskemål fått ett mer rogivande ansiktsuttryck.

tillhör en exklusiv skara som i Sverige kan räknas på både händernas fingrar.

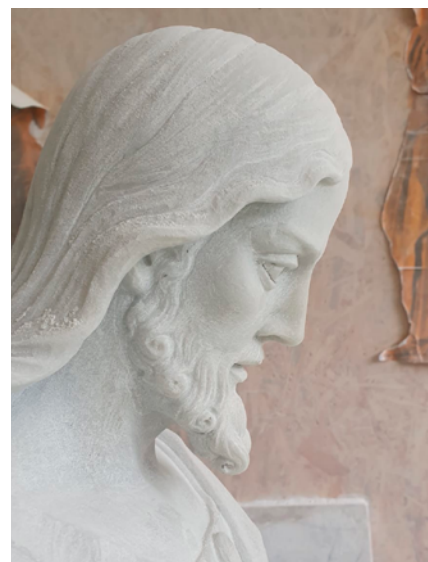
– Det är viktigt att vi själva kan säkerställa vårt långsiktiga kompetensbehov av duktiga medarbetare, samtidigt är ett gesäll- eller mästarbrev en investering i deras egen framtid och fortsatta karriär, säger Stefan Gullberg, företagets grundare.

Den nyhuggna Kristus-skulpturen ovanför kyrkans entré är ett typexempel på hur komplext ett restaureringsarbete i sten kan vara. Den gamla skulpturen var huggen i gotländsk sandsten av skulptören Carl Hyllengren och kom på plats i samband med restaureringen i slutet av 1800-talet.

Skadorna och vittringen på stenen var

”Vi bollade tillbaka frågan till Länsstyrelsen som gav klartecken för Ekebergsmarmorn, trots att den alltså inte är en sandsten och har en ljusare ton.”

Mästerligt! Basem Zammam, en Örebroskulptör och konstnär med rötter i Syrien, har huggit fram ur ett block som ursprungligen mätte 1,5 kubikmeter. Stållramen används för att mäta in avstånd under huggningen.

efter 150 år så omfattande att man snabbt insåg att den inte gick rädda.

– Beslutet att låta tillverka en ny Jesus blev inledningen på en ganska lång process, säger Rune Lundkvist, fastighetsförvaltare hos Svenska kyrkan i Örebro.

Det höga antikvariska värdet har gjort att både Örebro läns museum och Länsstyrelsen Örebro län löpande har övervakat restaureringen.

– Gotländsk sandsten bryts ju inte längre och vi försökte tillsammans med antikvarierna utvärdera andra alternativ. Ett förslag var en schweizisk sandsten, samma sort som används vid restaureringen av Stockholms slott. Samtidigt tyckte de flesta att det skulle vara bra om vi istället kunde välja en stensort med lokal anknytning. Vi bollade tillbaka frågan till Länsstyrelsen som gav klartecken för Ekebergsmarmorn, trots att den alltså inte är en sandsten och har en ljusare ton.

En något oväntad dimension av res-

taureringen tillkom när man i ett förråd på Örebro läns museum av en slump påträffade en gipsmodell av originalet till Hyllengrens skulptur. Modellen 3D-scannades och fick utgöra ett slags förlaga till den skickliga stenhuggare som fick uppdraget att hugga ut den nya Jesus: Basem Zammam, en Örebroskulptör och konstnär med rötter i Syrien. Han har tidigare utfört flera arbeten för både Gullbergs och andra svenska stenföretag där kravet på hantverksskicklighet är på högsta nivå.

– Han har även huggit fram de nya kalkstensänglarna vid Sankt Nicolais södra port och var väl insatt i bakgrunden till arbetet, säger Rune Lundkvist.

MEN ALLT BÖRJADE såklart med stenen, och jakten på ett tillräckligt stort block i brottet i Glanshammar. Det var en utmaning i sig, det som skulle bli den slutgiltiga skulpturen behövde vara ett block som mätte 1,5 kubikmeter.

Rätt perspektiv är viktigt när Jesus blick ska möta besökarna i entrén.

Själva arbetet påbörjades i januari och pågick under en period av fem månader, med ständiga avstämningar. Hela processen dokumenterades noggrant och i maj var den nya skulpturen färdig.

– Varannan vecka kom en grupp med representanter från kyrkan, Länsstyrelsen, Örebro museum och Gullbergs på besök i verkstaden för att följa arbetet, säger Basem.

– Det tog mycket tid i anspråk. Skulle jag istället gjort arbetet helt på egen hand hade det nog tagit 6-7 veckor.

En stor utmaning var skalan i detaljbetena, berättar han.

– Jag har under hela mitt yrkesliv jobbat mycket med att återskapa och kopiera verk, men i det här fallet var just de små

Här får Basem Zammam besök av Rune Lundkvist, fastighetschef Örebro pastorat, och Lars Karlsson Lilja, antikvarie vid Örebro länsmuseum.

FOTO: WIKI/CC

St Nicolai med entrésidan där statyn är placerad.

FOTO: STEFAN GULLBERG

Nya Jesus och originalet, utställda i St Nicoali.

detaljerna som fick ta tid eftersom det måste bli rätt första gången. Det är ju inte bara att åka tillbaka till brottet och be dem plocka fram ett nytt block i samma storlek om något skulle gå fel ...

Allt skulle heller inte vara exakt enligt förlagan – särskilt när det kom till ansiktet.

– Från kyrkans håll tyckte man att den förre Jesus såg lite för nedstämd ut, de ville att han skulle ha ett nytt ansiktsuttryck, där han verkade mer tillfreds och ha ett leende.

Basem fick ta fram några förslag med en leende Jesus i lera innan man bestämde sig för vilket uttryck han skulle gå vidare med.

– För mig personligen har en viktig del i uppdraget varit att tränga in i vad som karaktäriserar bilden av Jesus. Han är ju en figur som människor över hela världen direkt kan identifiera på några enskilda och typiska detaljer som skägget, ögonen, håret och blicken. Det var också väldigt intressant att jobba med just de där subtila detaljerna som ska ta fram personlig-

”För mig personligen har en viktig del i uppdraget varit att tränga in i vad som karaktäriserar bilden av Jesus.”

heten. Och det känns som jag kommit honom lite närmare under arbetets gång ...

För att ha koll på proportionerna arbetade Basem med en burliknande stålram runt skulpturen.

– Med hjälp den kunde jag mäta in alla avstånd och se till att skulpturen med sin bas hela tiden rymdes inom ramen.

Perspektivet är också viktigt. En Jesus som står ovanför porten måste ha en viss framtålning, annars kommer det att

se ut som han bara stirrar rakt fram och inte möter besökarens blick.

– Jag har lyft basens baksida en aning för att vinkeln ska bli rätt.

DEN BOKSTAVLIGT ”återuppståndne”

Jesus i Ekebergsmarmor som uppenbarar sig ovanför kyrkporten är inte bara en stenhugares verk, det är även en påminnelse om att hantverket fortfarande har en stor betydelse i en tid när vi överlämnar allt mer maskiner.

– Tyvärr har jag märkt att många tror att man inte längre kan utföra den här typen av jobb i Sverige. Ofta undersöker man inte ens möjligheterna, säger Basem. ■

Projekt: St Nicoali, Örebro – Jesus

Beställare: Svenska kyrkan

Stenentreprenör: Gullbergs MMVII

Stenleverantör: Borghamnsten och Borghamns stenförädling

Restaurering av Kungliga Slottets fasader

Sedan 2011 har Närkesten varit med på slottets resa. Från början i Logården till den yttre borggården och sedan Slottsbacken, som är en pågående etapp av restaureringen.

NÄRKE
STEN

Värde- laddad vinnare

Edvin Johansson vinner Designpriset 2025 för sin trådlösa laddplatta tillverkad av återbrukad natursten.

TEXT PETER WILLEBRAND

Tävlingen är ett samarbete mellan Sveriges Stenindustriförbund och Malmö universitet. Studenterna får i uppdrag att designa en produkt i natursten som har en innovativ funktion eller förbättrar en befintlig produkt.

– Edvins bidrag var en klar vinnare när juryn sammanställde sina röster. Laddplattan är också ett typexempel på en relativt vanlig produkt som får ett högre estetiskt värde och befäster en mer uttalad hållbarhet när man utgår från ett naturmaterial som sten istället för till exempel plast, säger Kai Marklin, Sveriges Stenindustriförbunds ordförande och tillika ordförande för Designprisets jury.

Bidrag som bygger på återbruk av restmaterial premieras i bedömningen. Det var också något som Edvin Johansson, som just påbörjat tredje året på produktdesignprogrammet, tog fäste på när han utvärderade olika idéer att utveckla.

– Till en början funderade jag på att göra något med återbrukade gravstenar, men insåg ganska snabbt att det skulle bli ganska komplicerat och svårt att producera i större volymer. Istället valde jag fokusera på bänkskivan som är en branschens vanligaste produkter och där det blir en del återkommande spillmaterial när man sågar ut utrymmet för vasken.

Idén om utveckla en laddplatta låg nära till hands.

– De flesta laddplattor är ju ganska fula, och jag tänkte att en mer stilren platta i marmor skulle vara både mer attraktiv och symbolisera ett värde som gör att den inte lika enkelt kasseras.

– Jag hade en del olika idéer om format innan jag bestämde mig för den runda plattvarianten som går att tillverka kostnadseffektivt med hjälp av en hålsåg, något som Kai tipsade om under sin föreläsning för oss.

INFÖR TÄVLINGEN HÅLLER Kai Marklin varje år en grundläggande föreläsning om natursten och produktion för studenterna som går kursen Materialdriven design.

Den runda formen ger en kostnadseffektiv produktion.

– Jag hade ganska vaga uppfattningar om vad som menades med natursten så för mig blev föreläsningen verkligen en ögonöppnare, både när det handlar om olika stensorters egenskaper och vad man produktionstekniskt kan göra med sten. Jag har fått en helt ny syn på vad som går att åstadkomma med hjälp av till exempel CNC-maskiner.

Under de senaste åren har det pågått en intensiv debatt inom EU om att minska på användandet av plast inom nyproduktion, vilket också aktualiserar frågan om att hitta andra alternativ, andra material.

FÖR DESIGNPRISETs vinnare, Edvin Johansson, är det också ett av starkaste argumenten för att använda natursten mer inom design.

– Vi måste komma bort från slit-och-släng, det ser jag som en av de viktigaste uppgifterna för mig som designer, oavsett vilket material jag arbetar med. Jag hoppas att min laddplatta visar att det går att förena ett material från "stenåldern" med senaste high-tech.

– Jag tror också att stenindustrin skulle vinna mycket på att förenkla arbetet med att ta fram prototyper i natursten för oss som jobbar med design. Det skulle i alla fall sänka trösklarna till att våga genomföra mer komplicerade idéer.

Edvin Johansson belönas med prissumman 10 000 kronor. ■

"HÖGRE SYMBOLVÄRDE – LÄNGRE LIVSLÄNGD"

Juryns motivering: Edvins Johansson Laddplattan är ett utmärkt exempel på en produkt som i dag finns i en mängd olika utföranden och prisklasser men som med naturstenens hjälp får ett högre symbolvärde för användaren, och som förhoppningsvis även ger produkten en utökad livslängd. Dessutom öppnar den upp för möjligheten nya återbruk i andra former.

4 SNABBA TILL EDVIN JOHANSSON!

Favoritprodukt?

– Braun Wandalage – ett stereosystem och ett tidlöst exempel på hur enkel och tydlig design kan skapa både funktion och estetik i balans. Produkter som den visar hur bra design kan stå sig över tid och fortfarande kännas modern och relevant.

Favoritdesigner?

– Dieter Rams är en stor inspirationskälla för mig. Hans principer för bra design, där funktion, enkelhet och hållbarhet står i fokus, är något jag strävar efter i mitt eget arbete. Rams förmåga att skapa produkter som är både användarvänliga och estetiskt tilltalande är något jag ser upp till.

Produkt som du gärna skulle vilja designa?

– Jag är särskilt fascinerad av lampor och belysning. Det är en produktkategori där både funktion och estetik måste samspela på ett unikt sätt. En väl designad lampa lyser inte bara upp ett rum, utan den förstärker även atmosfären, skapar känslor och ger liv åt en plats. Att designa med sådana dimensioner i åtanke är en utmaning jag gärna arbetar med i framtiden.

Vad har du lärt dig om natursten?

– Natursten är ett starkt och hållbart material som ger produkterna en rå och äkta känsla. Varje detalj blir unik tack vare stenens naturliga variationer, och materialets tålighet gör det till ett bra val när man vill kombinera kvalitet med ett tidlöst uttryck. Jag tycker att natursten är ett fantastiskt material för att skapa en stark relation mellan användare och produkt. När man känner ett värde och en koppling till en produkt, tar man också bättre hand om den och värdesätter den längre. På så sätt hjälper en stark relation till att öka produktens livslängd, vilket är ett viktigt steg för att motverka slit-och-släng-kulturen. Därför tycker jag att natursten är ett hållbart materialval inom produktdesign.

Evig gravfrid ett bortglömt argument

Lagen om evig gravfrid förekommer knappt i den större debatten om återbruk av gravvårdar och hanteringen av kvarlevor när kyrkogårdar flyttas eller ritas om. Ett nytt forskningsprojekt, där Sveriges Stenindustriförbund ingår i referensgruppen, ska nu bland annat kartlägga varför lagen inte fått större tyngd.

TEXT PETER WILLEBRAND

DEN UNDER HÖSTEN uppmärksammade flytten av Kiruna kyrka var inte bara en logistisk utmaning. Den väckte även frågan om hur lagen om evig gravfrid ska tillämpas när gruvsdriften tränger bort kyrkogården som fysisk plats. Sverige är ett av få länder där det är straffbart att skada eller flytta aska eller stoft – urnor och kistor inkluderat. Samtidigt återanvänds eller flyttas gravar mer eller mindre dagligen, ibland på ett sätt som direkt utmanar vissa trosuppfattningar.

Förra årets inleddes forskningsprojektet Härifrån till evigheten vid SLU för att kartlägga hur gravfriden tolkas och praktisera av olika begravningshuvudmän.

Projektet finansieras av forskningsrådet Formas och syftar dels till att bidra till nya nationella riktlinjer för återanvändande av gravplatser med hänsyn till olika trosinriktningar, dels till att skapa debatt om evig gravfrid när behovet av gravplatser ökar, inte minst i förtätade storstäder.

Kai Marklin

SVERIGES Stenindustriförbund ingår sedan en tid tillbaka i projektets referensgrupp, representerad av ordföranden Kai Marklin.

– Naturstenen är en viktig del av kyrkogårdarna, inte bara i form av gravstenar, utan även murar och markbeläggning med mera, säger han.

– Våra medlemmar ställs också dagligen inför frågor kring, kulturmiljölagen, begravningslagen och vad som avses med evig gravfrid och hur lagarna ska tolkas och ställas mot varandra, inte minst när

Kyrkoflytten i Kiruna har aktualiserat frågan kring evig gravfrid.

FOTO: LARS DAREBERG

TORBJÖRN S/WIKI/CC

”Bilderna är också att tolkningarna och praxis kan se väldigt olika ut.”

rättsliga prövningar som nått upp till Högsta förvaltningsdomstolen med prejudicerande domar. Däremot har lagen om evig gravfrid sällan lyfts fram som ett argument i debatten – eller prövats juridiskt på ett motsvarande sätt.

Helena ser en förklaring i att begreppet i sig inte är så välkänt – därmed tycks det även saknas en djupare kunskap om lagens innebörd.

– Hur det är ställt med den frågan är ju något som studien ska visa, men jag märker ju själv att begreppet inte är självklart för många i min egen omgivning, och det råder en ganska stor okunskap om vad som menas.

Arbetena med att rensa bort gamla och underkända gravvårdar har under senare

år avstannat som ett resultat av flera länsstyrelser bedömningar, samtidigt som även Riksantikvarieämbetet dragit i handbromsen.

– Kyrkogårdsförvaltningar har blivit mer avvaktande och inväntar nya riktlinjer från länsstyrelsen. Det är en svår balansgång när i praktiken tre lagar, begravningslagen, kulturmiljölagen och lagen om evig gravfrid, läggs i vågskålen, säger Kai Marklin. ■

Utsorterade gravstenar.

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

det kommer till frågan om återbruk. Här behövs en större och ordentlig genomlysning eftersom den praktiska tillämpningen tycks variera ganska mycket. Den vetenskapliga ansatsen är ett självklart plus, som förhoppningsvis också ger tyngd i en framtida debatt om nya riktlinjer. Det ska bli intressant att följa det löpande arbetet och se vad slutsatserna blir när projektet avslutas i december 2026.

PROJEKTETS ÄR INDELAT tre faser: dokumentstudier i ett historiskt perspektiv, intervjuer och fallstudier och en avslutning med en temadag kring begreppet evig gravfrid med berörda parter inblandade.

Projektet leds av två seniora forskare; Helena Nordh och Cristina Prytz.

Helena Nordh är professor i land-

skapsarkitektur vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, i Uppsala:

– Vi har nu nått halvvägs i projektet och när vi genomfört våra intervjuer har det blivit tydligt att många av frågorna kring gravfriden har kopplingar till just den fysiska gravplatsen och hantering av både gravvårdarna och mänskliga kvarlevor som till exempel vid återbruk eller vad som kan flyttas, säger hon.

– Den generella bilden är också att tolkningarna och praxis kan se väldigt olika ut på olika platser i landet, om det är större eller mindre förvaltningar, om det är landsbygd eller stad.

Kulturmiljölagen och begravningslagen har dominerat debatten om kyrkogårdarnas bevarande och även lett till

FOTO: THEODOR NORDH-THORGEN

Helena Nordh

AJOUR
TRADING

CENTRUM FÖR GOLVKUNSKAP
THE CENTRE OF FLOOR KNOWLEDGE
www.ajourtrading.com

EST: 1987

Behöver ni renovera eller bara vill liva upp era stengolv eller stentrappor? Kontakta oss! Vi finns i både Göteborg och Stockholm. Vi jobbar med allt från natursten till terrazzo och betong och har över 35 år erfarenhet med oss när vi kommer till er.

Göteborg 031- 87 05 40 - Stockholm 08-604 30 00 - info@ajourtrading.com

Framtidens interiörer formas i natursten

Med gediget hantverk och lokala material
skapar vi tidlösa interiörer i natursten
– **skräddarsytt för varje projekt.**

Upptäck framtidens interiörer i natursten.

I en värld där interiördesign ständigt utvecklas, står natursten som en tidlös och hållbar grund. Materialets unika estetik, hållbarhet och naturliga variation gör det till ett självklart val för arkitekter och designers som vill skapa interiörer med karaktär.

Från exklusiva köksbänkar och badrumsmiljöer till eleganta golv och väggpaneler – natursten erbjuder oändliga möjligheter för moderna interiörer. Dess levande yta och naturliga patina skapar ett uttryck som blir vackrare med tiden.

Hos Steny samlar vi Sveriges ledande stenhuggerier och arbetar med lokala stenmaterial av högsta kvalitet. Vi skapar lösningar för det moderna hemmet och offentliga miljöer där varje detalj räknas.

Besök oss på steny.se
för inspiration och skräddarsydda lösningar.

STENY

+46 46 540 18 88
steny.se
info@steny.se

Steny är en sammanslutning av Sveriges främsta stenhuggerier.
Med gedigen yrkes stolthet och lokal närvaro levererar vi stenlösningar av högsta kvalitet.
Alla Stenybolag är medlemmar i Sveriges Stenindustriförbund

NORRSTEN
- alltid ett stenkast före...

**Sten & Marmor
i Linköping AB**

SJÖSTRANDS
Granit & Marmor AB

BRÖDERNA
AHLGREN'S MARMOR

NATURLIG DESIGN
SVENSK STEN AB

 SJÖDINS
STENHUGGER

 **KUNGÄLV
NATURSTEN**

LANDERNÄS
YOUR STONESUPPLIER

STENDESIGN
STOCKHOLM AB

granit&form
STENHUGGER

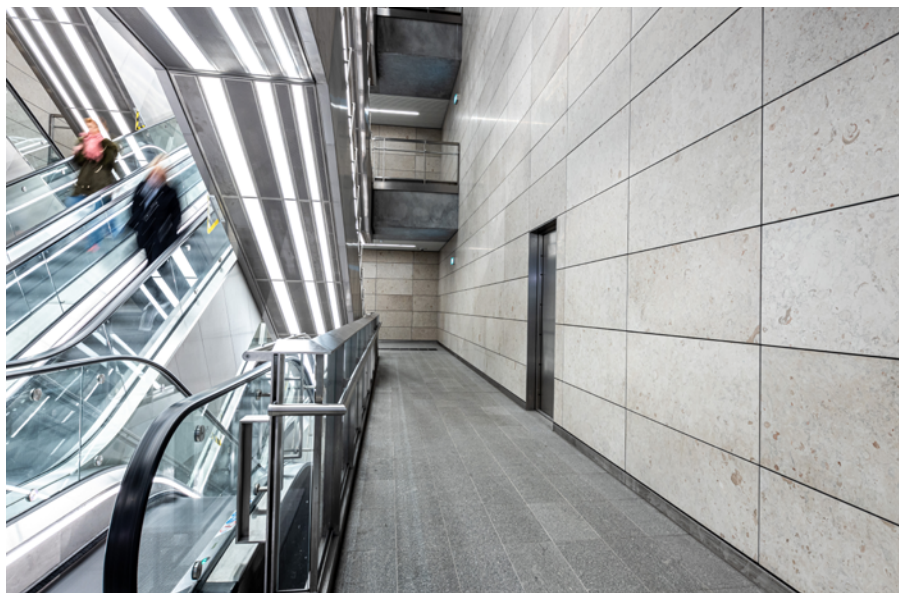

FOTO: PREBEN LORENTZEN

Gotländska kalkstenen Norrvange – här i tunnelbanan i Köpenhamn – tillhör de svenska stensorter som kopierats till namn och utseende.

Dags att skydda stensorten i EU

1 december 2025 öppnas ett ettårigt tidsfönster för mindre företag inom EU som vill skydda produkter med geografiska beteckningar. En registrering hos PRV ger ett snabbspår för framtida bedömningar.

– Alla stenbrytande företag bör ansöka om skydd för sina svenska stensorter, uppmanar Kai Marklin, ordförande för Sveriges Stenindustriförbund. **TEXT PETER WILLEBRAND**

TIDNINGEN STEN har i flera artiklar skrivit om den nya EU-förordning som träder i kraft den 1 december. Den ger skydd för geografiska beteckningar (GB) för hantverks- och industriprodukter tillverkade inom EU, i praktiken samma skyddsnivå som i dag finns för många jordbruksprodukter, som till exempel den grekiska fetastenen.

– Svenska stensorter har i flera år kopierats till namn och utseende i andra material. Förordningen ska sätta stopp för vad som i grunden är ett vilseledande förfarande. I slutänden drabbas konsumenterna som inte kan skilja på produkter med samma namn och användningsområde, säger Kai Marklin.

Förordningen ska uttryckligen stärka mindre och mellanstora företag. För att

leva upp till skyddsnivån ska kortfattat tre krav vara uppfyllda:

- produkten ska ha ett lokalt, regionalt eller nationellt ursprung.
 - produktens kvalitet, renommé och andra utmärkande attribut ska också vara knuten till det geografiska utsprunget.
 - en bearbetning av produkten ska ske inom det geografiska ursprunget.
- Många av våra medlemmar är familjeföretag som är verksamma på en mindre ort där stenen som bryts fått sitt specifika namn från den geografiska platsen där den bryts. Den gäller i praktiken alla svenska stensorter, säger Kai Marklin.

Flera länder i Europa har redan nationella myndigheter som ska se till att

förordningen i efterlevs. I Sverige har Patent- och registreringsverket (PRV) utsetts till ansvarig myndighet – utan att ha ett motsvarande nationellt ansökningsförfarande som i andra länder. PRV:s uppgift är istället att granska och motanför geografiska beteckningar som eventuellt hinder i varumärkesansökningar, att bistå EU:s immaterialrättsmyndighet EUIPO med expertkompetens i nationella ansökningar och att utöva tillsyn över användningen av geografiska beteckningar på marknaden, sammanfattar Åsa Collett, juristchef vid PRV.

– Det är alltså till EUIPO man vänder sig om man vill ansöka om en registrering av ett svenskt geografiskt beteckning för hantverk eller industriprodukter eller om man vill invända mot ett beslut om registrering som EUIPO har fattat. Till PRV kan man vända sig om man till exempel anser att ett annat företag använder ett geografiskt namn på marknaden på ett sätt som strider mot den nya förordningen, säger hon.

SAMTIDIGT BETONAR hon att PRV har en viktig roll i registreringen av de produkter som de svenska företagen vill namnskydda.

– PRV har fått uppdraget att anmäla redan inarbetade namn till Kommissionen och EUIPO. Det måste ske innan den 2 december 2026. Namn som anmäls och uppfyller kraven för skydd ska registreras utan att någon ansökningsavgift behöver betalas eller att någon kan invända mot registreringen. På så sätt kan man säga att det blir ett snabbspår till en registrering hos EUIPO.

En anmälan kan ske under ett begränsat tidsfönster av ett år.

– Från 1 december 2025 till 2 december 2026 kan man anmäla beteckningarna som man vill skydda, säger Åsa Collett.

Flera tillverkare som idag kopierar svenska stensorter till namn, utseende och användningsområde har fått varumärkesskydd hos PRV. Frågan är nu om den nya förordningen även ger ett retroaktivt skydd som innebär att de inte längre får använda stensorternas geografiska namn på sina produkter?

Kai Marklin är hoppfull om ett vägledande prejudikat.

– Jag vill betona att vi inte har problem med konkurrensen från andra material som flera av våra medlemmar arbetar med dagligen. Men namnfrågan måste lösas för att skydda de brytande företagen. ■

VI SKAPAR MÖJLIGHETER MED NATURSTEN.

ÄR DU ARKITEKT, DESIGNER, KONSTNÄR, BYGGENTREPRENÖR
ELLER PRIVATPERSON OCH HAR IDÉER ELLER BEHOV AV STEN I
NÅGOT PROJEKT ÄR DU VARMT VÄLKOMMEN ATT HÖRA AV DIG
TILL OSS FÖR ATT FÅ DINA ÖNSKEMÅL FÖRVERKLIGADE.

www.robakke.se Tommabodavägen 5, 283 71 Lönsboda.
Jenni 076-007 08 88. Andreas 076-009 25 25. info@robakke.se

ROBAKKE
NATURSTEN

Fridlyst men inte rödlistad – hur hänger det ihop?

EU har sin lagstiftning samtidigt som Sverige gör egna bedömningar av vilka arter som ska skyddas för att säkra den biologiska mångfalden. Det är inte alltid lätt att veta vilken lagstiftning eller praxis som gäller för exempelvis tretåig hackspett, större vattensalamander eller blåsippa. I denna artikel ger juristerna Carolin Hammar och Sofia Löwe en inblick i EU- respektive nationell lagstiftning ur ett artskyddsperspektiv.

BIOLOGISK MÅNGFALD ÄR en viktig förutsättning för oss människor. Fler arter än någonsin är på väg att dö ut. Regleringar krävs, nationella och gränsöverskridande, för att människans verksamheter ska bedrivas på ett hållbart sätt. EU-medlemskapet innebär att Sverige är delaktig i EU:s arbete och bunden av de rättsakter som beslutas av EU. Inom EU-rätten finns olika typer av rättsakter såsom förordningar och direktiv. När en EU-förordning har trätt i kraft är den direkt gällande i alla medlemsländer, oberoende av nationell lagstiftning. Den ska tillämpas av nationell domstol och andra myndigheter. Skulle det visa sig att medlemslandets nationella författningar strider mot en ikraftträd EU-förordning är det EU:s regler som har företräde.

Ett EU-direktiv föreskriver de mål som medlemsländerna ska uppnå inom ett område, exempelvis miljö, samt inom vilken tidsfrist målen ska genomföras. EU-direktivet behöver införlivas i den nationella lagstiftningen och medlemslandet beslutar själv hur det ska ske. Medlemslandet beslutar om direktivet redan överensstämmer med nationell rätt eller om det krävs författningsändringar. Om ett direktiv genomförs på ett felaktigt sätt eller inte genomförs inom tidsfristen kan kommissionen väcka talan mot medlems-

landet om fördragsbrott. Art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet är exempel på rättsakter som i huvudsak införlivats i den svenska artskyddsförordningen.

Om den nationella domstolen är osäker på om ett EU-direktiv har införlivats eller tolkats på rätt sätt, kan domstolen hänskjuta frågor till EU-domstolen (inte att förväxla med Europadomstolen). När EU-domstolen tolkar EU-rätten behöver Sverige följa vad som sagts. För ett par år sedan hänsköts ett svenskt mål i EU-domstolen som rörde frågan om tolkning av förbuden i art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet. Målet som blev känt som "Skydda skogen-målet" ledde till att Sverige ändrade i den svenska artskyddsförordningen efter att EU-domstolen gjort uttalanden. Det som var tvistigt i målet var att art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet införlivats i samma paragraf, 4 §, med konsekvensen att fåglar gavs ett striktare skydd än vad EU-rätten kräver. Idag regleras förbud enligt nämnda direktiv i olika bestämmelser, nämligen 4 § och 4 a § i artskyddsförordningen.

Alla fridlysta arter är inte rödlistade och vice versa

När man pratar om artskydd dyker begreppen "fridlysning" och "rödlistning" upp. Fridlysta arter omfattas av juridiskt

skydd enligt lag. Vilka arter som är fridlysta kan följa av art- och habitatdirektivet, fågeldirektivet eller av Sveriges egen bedömning. SLU Artdatabanken är ansvarig för den svenska rödlistan. Rödlistan är indelad i olika kategorier, exempelvis LC (livskraftig), NT (nära hotad) och VU (sårbar). Kategoriseringen utgår från en ekologisk bedömning av enskilda arters risk att dö ut från landet. Alla arter som bedöms blir inte rödlistade. En art som kategoriseras som LC är inte "rödlistad".

Samtliga vilda fåglar inom EU tillerkänns ett generellt skydd – fridlysning – enligt fågeldirektivet. Tretåig hackspett är alltså fridlyst enligt EU-rätt och samtidigt klassad som nära hotad enligt den svenska rödlistan. Art- och habitatdirektivet kräver ett strikt skyddssystem för de arter som anges i en bilaga till direktivet. Större vattensalamander är fridlyst enligt EU-rätt men klassad som livskraftig enligt den svenska rödlistan. Blåsippa då? Den har Sverige valt att fridlysa enligt nationell bedömning och klassas som livskraftig.

De fridlysta arterna har ett juridiskt skydd i samband med mänsklig verksamhet. Förbudets räckvidd framgår av respektive bestämmelse i artskyddsförordningen. Bedömning enligt rödlistan utgör i sig inget skydd enligt lag, men kan utgöra ett underlag vid den juridiska

Tretåig hackspett är fridlyst enligt EU-rätt och samtidigt klassad som nära hotad enligt den svenska rödlistan.

bedömningen av fridlysningens eller dispensmöjlighetens räckvidd.

Sveriges regering tycker till om estniska fåglar

EU-domstolen har i augusti 2025 meddelat dom i mål C-784/23 och tolkat fridlysning enligt artikel 5 i fågeldirektivet. Två estniska företag hade hindrats från att avverka och gallra skog med hänsyn till fåglar. Nu undrade Estland, något förenklat, dels vad som utgör en avsiktlig handling, dels om man kan beakta populationsnivån vid bedömning om en handling är förbjuden.

Sveriges regering har i ett skriftligt yttrande i målet uppgett sin syn på tolkningsfrågorna. Samtliga av förbuden i artikel 5 borde tillämpas på avsiktliga handlingar som har en negativ betydelse för möjligheten att bibehålla eller återupprätta en tillfredställande nivå hos en viss fågelpopulation. När syftet uppenbart är något annat än att exempelvis döda, förstöra bon eller störa fåglar ska detta inte anses vara en avsiktlig handling.

EU-domstolen gick på en annan linje. En avsiktlig handling kan avse ett godtagande av risken att en fågel dödas eller störs, även om syftet med handlingen inte är att vilja döda eller störa såsom en skogsavverkning. Avsiktlighetsrekvisitet

ska tolkas på samma sätt som man gjort i art- och habitatdirektivet där det råder en mer etablerad praxis kring begreppet. Artikel 5 utgörs av förbud uppdelat i punkterna a-d. Förbuden enligt punkterna a och b, som innebär förbud mot att avsiktligt döda eller förstöra bon, gäller för alla fågelarter oavsett populationsnivå. Punkten d, förbud mot att avsiktligt störa, gäller i den mån störningen har betydelse på bland annat populationsnivån. EU-domstolen betonar alltså att förbudens räckvidd är olika mellan punkterna a-b respektive d. Om förbudens aktualiseras behöver man söka – och beviljas – dispens från förbuden innan åtgärden genomförs. Vid dispensprövningen kan populationsnivån beaktas.

Artskyddet under förändring

I juli 2025 presenterade Klimat- och näringsdepartementet en promemoria med förslag till ändringar av de nationella fridlysningsreglerna. Förbuden ska inte i onödan försvåra för verksamheter och åtgärder samtidigt som den nationella fridlysningsen anpassas utifrån arternas skyddsbehov. De nationella fridlysningsbestämmelserna ska inte gälla för vissa arter om det, i enskilda fallet, är uppenbart att syftet inte är att orsaka en sådan påverkan som omfattas av förbuden. Väl-

digt förenklat sagt: vid skogsavverkning är det primära syftet inte att rycka upp en blomma med rötterna.

Allt sammantaget vill regeringen reformera artskyddet för att säkerställa ett differentierat nationellt artskydd. Vid bedömningen av en arts skyddsbehov (genom fridlysning) kan exempelvis rödlistans hotkategorier beaktas. Förslagen är ute på remiss och föreslås träda i kraft 1 juli 2026, men redan i november 2025 ska Naturvårdsverket redovisa vilka arter som bör vara nationellt fridlysta. Hur svenska domstolar och myndigheter kommer ta emot och tolka EU:s fridlysningsbestämmelser, i synnerhet när det gäller fåglar, återstår dock att se. Här kan Sverige nämligen inte ändra i lagstiftningen i strid med EU-rätten. Det är ytterst EU-domstolen som tolkar EU:s rättsakter och så har nu gjorts i en fråga som har betydelse för förbudens omfattning. Vi kan ana att det kommer ställas allt högre krav på bland annat naturvärdesinventeringar innan en mänsklig verksamhet vidtas. Bedömningar i den svenska rödlistan kan också få en mer framträdande roll. Denna förändring har vi sett sedan "Skydda skogen"-målet och EU-domstolens senaste dom pekar på att kraven kommer fortsätta öka i syfte att bevara den biologiska mångfalden. ■

Stark framtidstro i branschen

Svensk stenindustri tycks opåverkad av en orolig omvärld, visar en färsk medlemsenkät. Här finns istället en stark framtidstro - med en önskan om att förbundet ska hjälpa medlemmarna med deras interna kompetensutveckling. **TEXT PETER WILLEBRAND**

SVERIGES STENINDUSTRIND har genomfört sin årliga medlemsenkät där syftet är att dels att ta tempen på branschen, dels få en bild av vilka frågor som medlemmarna vill att förbundet ska fokusera på i framtiden.

– De inkomna svaren ger en bra representation av bredden bland medlemmarna där verksamheterna varierar från gravvårdar till storskalig produktion och förädling inom stenbrytning, sammanfattar Kai Marklin, ordförande i Sveriges Stenindustriförbund.

Och de verkar vara nöjda: hela 97 procent tycker att förbundet gör ett bra jobb och 86 procent anser att medlemsavgiften är väl motiverad.

– Med tanke på att vi är litet ett förbund utan någon heltidsanställd verkar det alltså som man ändå tycker att vi lyckas lösa vårt uppdrag.

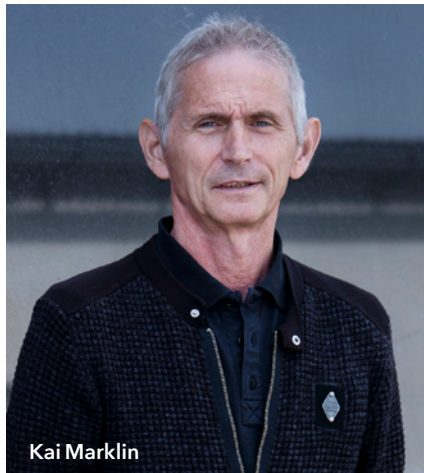
Ur ett globalt perspektiv har de senaste åren varit omvälvande, präglade av pandemier, krig och nu senast hot om olika typer av handelshinder som vittnar om att en ny världsordning håller på att form. Men det är inget som återspeglas i medlemmarna svar.

– Tvärtom. De upplever en helt annan verklighet än det vi möter i det allmänna medieflödet, nästan som man befann sig på en annan planet, säger Kai Marklin.

Det finns framför allt en stor framtids-optimism när det handlar om den egna verksamheten.

– Nio av tio svarande tror på en oförändrad eller ökad framtida omsättning, siffror som går att översätta mer eller mindre direkt även när det handlar om nyanställningar och investeringar.

Kai Marklin återkommer till tidigare

Kai Marklin

FOTO: LARS OBERBERG

analyser av den svenska naturstensmarknaden under de senaste decennierna.

– Under flera år såg vi en konjunkturdriven efterfrågan dominerad av nybyggnation, men den har uppenbarligen inte avstannat när byggkonjunkturen mattas av. Förklaringen är sannolikt ett större skifte i synen naturstenen som material. Med allmänt ökade krav på hållbarhet, återbruk, mindre klimatpåverkan och en unik estetik har naturstenen blivit ett självklart val i alla typer av projekt, även när det innebär ökade initiala kostnader.

DET ÄR FRAMFÖR allt en inhemsk efterfrågan som varit drivande i utvecklingen.

– Samtidigt ska man komma i håg att svensk naturstensindustri fortfarande är en småskalig verksamhet, dominerad av mindre familjeföretag inom både produktion och entreprenad. De brytande företagen har i princip kunnat leverera

allt som man producerat. Det har också varit svårt att bygga lager, i synnerhet hos de mindre företagen. Det har tyvärr även lett till långa ledtider för vissa populära stensorter, säger Kai Marklin.

Han återkommer till vad han anser är den stora flaskhalsen inom svensk stenindustri: täktillståndet.

– Det hela är egentligen ganska enkelt. Vill vi ha en inhemsk och hälsosam naturstensindustri, som samtidigt kan stå för en större grad av nationell självförsörjning, måste vi helt enkelt få öppna fler stenbrott och ta ut större volymer från de befintliga brotten. Jag brukar jämföra med ett stort och världsledande stenland som Italien där en mindre region kan ha flera brott än vad vi har i hela Sverige.

MEN ALLT ÄR inte bara en fråga om sten. Även personalfrågan är en stor utmaning, precis som för de flesta stora industrier. I de öppna enkätsvaren skriver ett av de större medlemsföretagen: ”Jag tror att det i särklass viktigaste arbetet vi har framför oss är att ersätta pensionsavgångar och få in mer folk i branschen.”

– Det återspeglas även i vad de svarande har högst på önskelistan när de får ange vad de vill att förbundet ska ägna mest kraft åt: internutbildningar. För många av medlemmarna innebär verkligheten att man måste gräva var man står. För att hänga med måste kompetensutvecklingen först säkras internt, med den befintliga personalen. Vi har själva sett effekten när vi för några år sådan startade vår utbildning för att certifiera gravstensmontörer, det har blivit en stor succé.

I övrigt ligger hemsidan, tidningen och sociala medier högt på listan över vad medlemmarna tycker att förbundet ska ägna sig åt.

– Det är alltså klassiska kommunikationsfrågor där vi i egna kanaler hjälper arkitekter, beställare och andra intresserade att lära sig mer och inspireras av naturstenen, världens bästa byggmaterial! ■

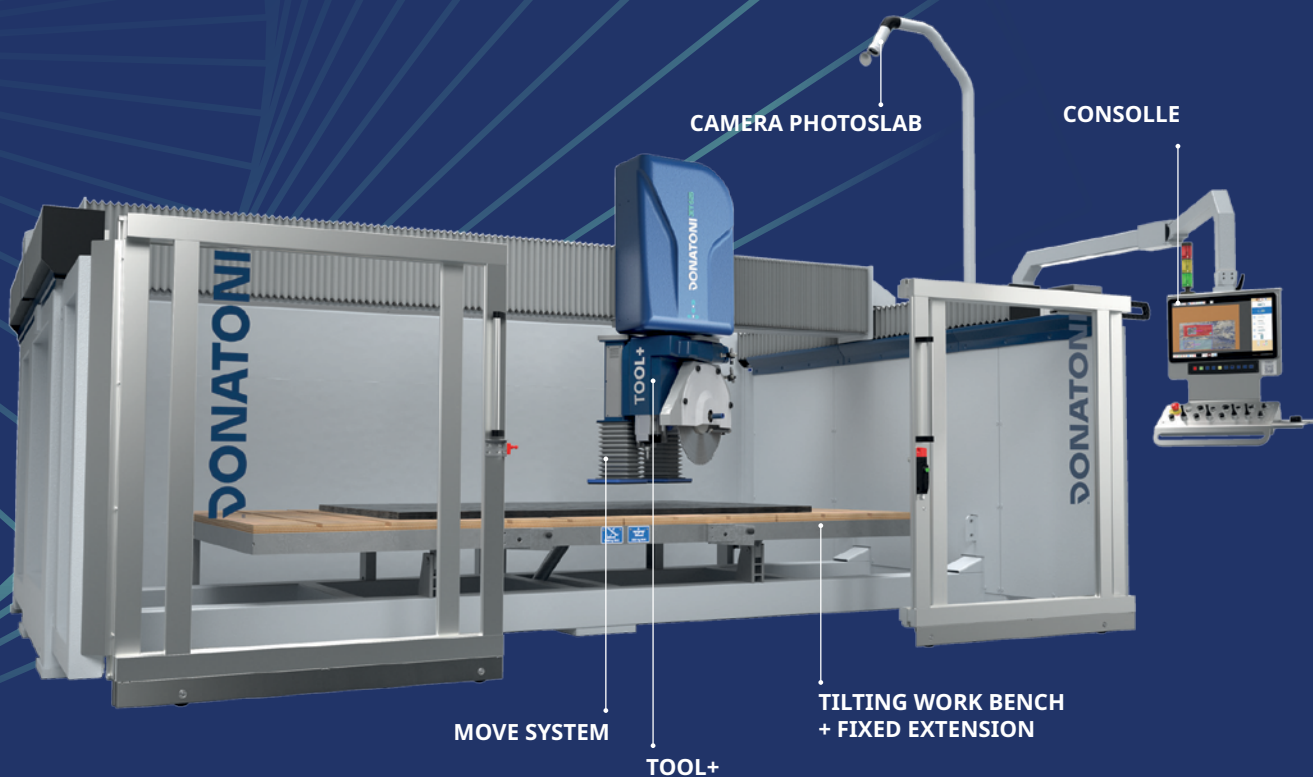
MEDLEMMARNAS ÖNSKELISTA 5-I-TOPP

1. Internutbildning: 79%
2. Rådgivning: 72 %
3. Hemsidan: 72 %
4. Tidning & sociala medier 66 %
5. PR & Årets Sten: 66 %

DONATONI

JET 625

VERSATILITY MEETS SIMPLICITY

Slab thickness probe

Blade presetting

TOOL+

Dressing station

Simone Mazzon
Area Manager | Sales dept.
M +39 320 6290127
s.mazzon@donatonimacchine.eu

donatongroup.com
T +39 045 686 25 48
M info@donatongroup.com

Slow fashion

Det finns något tidlöst över natursten, som står emot både trender och tidens tand. I en värld där allt ska gå snabbare och vara så billigt som möjligt blir valet av ett material som har bildats under miljontals år – långsamt, metodiskt och vackert – nästan ett radikalt ställningstagande.

De flesta av oss har redan ett starkt förhållande till naturmaterial, kanske i känslan av ett gammalt stengolv, träbjälkar i en äldre byggnad, en spegelblank köksbänk eller doften av nysågade brädor.

Känslan är ofta positiv, harmonisk, instinktiv och naturlig. Våldigt få känner samma sak för kakel, laminat eller en markplatta av betong.

Natursten är alltså inte bara ett material; det är en känsla som tillför mer än estetik. Det handlar om hållbarhet, livslängd och kopplingen till naturen. I ett samhälle där byggmaterial ofta tillverkas av plast och kemikalier är det sunt att välja något som kommer direkt från jorden.

Med ett extremt lågt klimatavtryck, en nästintill evig hållbarhet och tidlös skönhet borde natursten alltid vara det självklara valet. Samtidigt vet vi att verkligheten ser annorlunda ut. Frågan är då vad det är som gör att man så ofta väljer andra material istället?

DET FINNS FLERA förklaringar men jag tror att det främsta skälet är bristen på kunskap om alla unika möjligheter som naturstenen bidrar med, och som långsiktigt förhöjer både estetiska och tekniska värden. När samma egenskaper ska tolkas inom ramen för den trubbiga LOU (Lagen om offentlig upphandling) sker bedömningen oftast ur ett kortsiktigt perspektiv som i slutändan innebär ett sämre beslut, många gånger felaktigt.

Tanken med LOU är att den ska gynna "bästa likvärdiga alternativ" men istället gynnas allt för ofta det billigaste alternativet, som en betongplatta istället för en platta av natursten. Man förbiser betongplattans negativa miljöpåverkan och dess väsent-

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

ligt kortare livslängd, enbart för att kortsiktigt spara pengar. Men i den långsiktiga ekvationen och för framtida generationer är betongplattan ett dyrare val över tid, både ekonomiskt och för miljön.

Som producent av natursten är det ändå lätt att känna framtidstro. Vi märker alla hur kraven på hållbarhet och återbruk ökar. Morgondagens inköpare och konsumenter kommer att ställa ännu högre krav, vara tydligare och mer pålästa. Det kommer utan tvekan att gynna naturstenen.

Jämför man en EPD från en producent av natursten med en producent av betong borde det alltså inte råda någon tvekan. Läger man därtill hållbarhetsfaktorn och den höga graden av återbruk är naturstenen det självklara valet.

VI MÅR BRA av naturliga material, material som skapats under lång tid och kan nyttjas under lång tid. Kanske behöver vi mer av det i våra liv. Inte bara när det gäller valet av byggmaterial, utan i allt annat: långsiktiga beslut, hållbara val och en djupare relation till det som finns runt oss.

En av vår tids främsta designers, Coco Chanel, uttryckte det på ett bra sätt: "Fashion fades, only style remains the same".

Natursten är slow fashion – när det är som bäst. ■

JÖRGEN LUNDGREN,

VD FÖR HALLINDENS GRANIT OCH STYRELSELEDAMOT
I SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND.

TIDLÖS ELLER TRENDIG?

VI HAR **STENLÖSNINGAR** FÖR **ALLA** BEHOV.

STEN i och till byggnation, hem, offentlig miljö, trädgård och som inredning, det är vår **PASSION** och vårt levebröd sedan starten på 1938.

Vi har, är och kommer fortsätta vara en komplett och högkompetent naturstensleverantör till både privat och offentlig miljö, detta är vår styrka. Så oaktat om det handlar om leverans av ett parti golvsten, monteringen av en fasad, en bänkskiva i specialmått från verkstaden, stensättning i ett badrum eller en liten fönsterbänk från lagret så är vi rätt företag att prata med när det handlar om natursten!

Välkommen till Valter Eklund bolagen Ve Sten AB
samt Valter Eklund Stenentreprenader AB.

ALLT INOM STEN OCH STENARBETEN

KUNSKAP OCH TRADITION SEDAN 1938

VALTER EKLUND BOLAGEN
Korgvidegränd 5-7, 162 44 Vällingby, Tel: 08-38 03 30
Mail: info@ve-sten.se, Hemsida: www.ve-sten.se

SUPPORTENS SISTA VILA ...

CENTERPARTIET I MALMÖ lanserade inför höstens kyrkoval ett lite annorlunda förslag; gör en del av Gamla kyrkogården till en plats för Malmö FF:s fotbollssupportrar. Rickard Lagerström på Henry Anderssons stenhuggeri är även ledamot i styrelsen för Centern i Malmö och har varit en av de drivande i frågan. Han hänvisar till liknande exempel i andra länder.

– Det finns fina exempel på supporter-avdelningar i Tyskland. I Gelsenkirchen har Schalke 04 något liknande, i Hamburger SV likaså. Så det går och fungerar, och vi är övertygade om att går att göra samma sak i Sverige.

Har ni varit i kontakt med MFF?

– Nej, vi ser det här mer som ett projekt utanför klubben. Kärleken till klubben i form av supporterskap är en symbios med klubben, men den är större än klubben. Men visst, i förlängningen måste det till en dialog om man tänker till exempel vill använda

Schalke 04:s minneslund i Gelsenkirchen i Tyskland är ett av exemplen som Rickard Lagerström (lilla bilden) hänvisar till.

FOTO: FRANK VINCENTZ/CC

Malmö's vapen etcetera på platsen.

Några reaktioner från kyrkans sida, från förvaltningen?

– Kyrkogårdsförvaltningen har inte sagt något än, men vi ser ingenting som skulle kunna förarga någon eller vara omöjligt att genomföra praktiskt. Idag har vi redan dels representation i de flesta trosinriktningar, dels har ordnar och olika studentnationer egna gravplatser. Så varför inte en plats för

supportrar? Finansieringen kan ske genom den avgift som de som vill vila där betalar. Precis som andra delar och avdelningar på våra kyrkogårdar

Skulle du själv välja ett sådant alternativ när det är dags?

– Jag hade absolut kunnat tänka mig att vila på en sådan plats. Där är jag ju säker på att jag vilar med likasinnade, som idag delar samma passion för vårt lag som jag. ■

Ett stenproffs för alla behov

Alltid engagemang, kunskap och kvalitet. Alla typer av natursten och montage – utförda av våra skickliga medarbetare.

www.hansenlau.se • 08-711 88 37 • stig@hansenlau.se

**AJOUR TRADING
SWEDEN AB**

Stockholm & Göteborg

 Tel Gbg: +46 31 87 05 40
 Tel Sthlm: +46 8 604 30 00
info@ajourtrading.com
www.ajourtrading.com

 Vi kan göra era nedslitna golv
 och trapphus av sten som nya.

**INGENIÖRSFIRMAN
H SVENSSON AB**

 Kristinebergsvägen 48
 238 37 Oxie

 Tel: +46 40 54 82 80
info@granitfabriken.se
www.granitfabriken.se
**Granitfabriken
H SVENSSON AB**

 Bänkskivor, fönsterbänkar,
 golv, trappor, fasader mm.
 Egen tillverkning, lager och
 import.

BOGESTEN AB

 Centralvägen 33
 SE-523 75 Dalum

 Tel: +46 760 237 537
info@bogesten.se
www.bogesten.se

 Sveriges nya leverantör
 av naturstensprodukter

KULTURSTEN NORDEN AB

 Industrigatan 6,
 291 36 KRISTIANSTAD

 Rasmus Hössung
 Tel: +46 763 940 588
rasmus@kultursten.com
www.kultursten.com

**KULTURSTEN
NORDEN AB**

 Restaurering av naturstensfasader
 på kyrkor och äldre byggnader
 samt konstverk.

BORGHAMNSTEN AB

 Borghamnsvägen 3
 SE-592 93 Borghamn

 Tel: +46 143 20 210
 Fax: +46 143 20 233
info@borghamnsten.se
www.borghamnsten.se

 Ekebergsmarmor • Brännlycke-
 marmor • Borghamns kalksten.
 Fasader, golv och trappor m m
 för såväl inne- som utemiljöer.

MATEK AB

 Koppargatan 19
 SE-271 39 Ystad
 Tel: +46 411 55 57 25
info@matek.se
ola.randefalk@matek.se
par.groh@matek.se
www.matek.se

 Diamantverktyg
 & maskiner
 för sten & betong.

DALA STEN AB

 Kalkbruket
 521 62 Stenstorp

 Tel: +46 500 451 132
info@dalasten.se
www.dalasten.se

www.dalasten.se

 Sten för interiör och exteriör. Golv-
 plattor, fönsterbänkar, bänkskivor,
 trappor, fasad och marksten.

NA STENTEKNIK AB

 Sirbo 160
 SE-693 94 Åtorp

 Tel: +46 730 41 90 60
per@nastenteknik.se

NY ÄGARE - SAMMA KRAMLORI!

GRUVTEKNIK AB

 Saxdalsvägen 2
 SE-771 65 Ludvika

 Tel: +46 240 374 95
 Fax: +46 240 376 58
info@gruvteknik.com
www.gruvteknik.com

 Nya och begagnade maskiner samt
 reservdelar för borrar, kilning
 och sprängning i berg.

**NILSSONS STENHUGGERI
& GRAVVÅRDSFABRIK AB**

 Industrivägen 17
 SE-294 39 Sölvesborg

 Tel: +46 456 155 55
info@nilssonssten.se
www.nilssonssten.se

 Yrkesskicklighet, kunskap
 och erfarenhet sedan 1901.

GULLBERGS STEN & FASADVÅRD

 BOX 49, SE-692 21 Kumla
 Besök: Norra Mosvägen 8, Kumla

 Tel: +46 19 675 46 06
gullbergsstenochfasad
info@gullbergs-sten.se
www.gullbergs-sten.se

 Besiktning, renovering, kostnads-
 beräkningar, kulturgravar, grav-
 stens cert. Kunskap sedan 1985.
 Följ oss på Facebook.

NORDSKIFFER AB

 Verkstadsgatan 2 B
 SE-263 39 Höganäs

 Tel: +46 42 33 13 98
info@nordskiffer.com
www.nordskiffer.com

 Experter på skiffer för
 fasad, golv, tak och mark.

**NORRKÖPINGS
STENINDUSTRI AB**

Box 120 52
SE-600 12 Norrköping
Tel: +46 11 12 13 80
Fax: +46 11 10 19 12
info@stenindustri.se
www.stenindustri.se

Vi levererar och monterar:
granit – kalksten – marmor – skif-
fer – gravvårdar.

SLITE STENHUGGERI AB

Kronbrunnsgatan 6, 62448 Slite
SE-624 48 Slite

Tel: +46 498 22 03 49
Fax: +46 498 22 22 50
info@slitesten.se
www.slitesten.se

Allt i gotländsk kalksten. Modern
fabrik, duktiga hantverkare. Bygg-
nadssten, trädgårdssten, stenres-
taurering.

**NÄRKESTEN
ENTREPRENAD AB**

Box 62
SE-692 21 Kumla

Stenhuggeri – restaurering –
montering. Utför allt inom
branschen i hela Norden.

Tel: +46 19 58 25 20
Fax: +46 19 58 19 90
mail@narkesten.se

**STENENTREPRENADER
I HESSLEHOLM**

Helsingborgsvägen 8
SE-281 49 Hässleholm

Tel: +46 451-457 70
info@stenentreprenader.se
www.stenentreprenader.se

Sveriges ledande entreprenör
inom natursten.

**ORSA
STENHUGGERI AB**

Gruvbacksvägen 4
SE-794 91 Orsa

**Orsa
Stenhuggeri**
Orsasandsten, Årets sten 2019

Tel: +46 250-550 330
info@orsasten.se
www.orsasten.se

Bryter och bearbetar
Orsasandsten till byggnadssten,
fasadsten, restaurering mm.
Tillverkar och levererar gravvårdar.

**STRIXEN
STENENTREPRENAD**

Samlarvägen 4
SE-281 43 Hässleholm

Tel: +46 709-99 09 95
info@strixen.se
www.strixen.se

Allt inom natursten –
med en komplett maskinpark

PERSSONSTEN

Yxhultsvägen 44
SE-692 72 Kumla

Stenhuggeriet
med yrkeskunskap.

Tel: +46 19 57 29 00
Fax: +46 19 57 25 43
info@perssonsten.se
www.perssonsten.se

**THORSBERG
STENHUGGERI AB**

SE-533 94 Hällekis

Tel: +46 510-54 00 56
Fax: +46 510-54 00 67
info@thorsberg.se
www.thorsberg.se

Kinnekekalksten, marmor
och granit. Golv, trappor,
köks- och fönsterbänkar, trädgårds-
miljöer, fasader.

**ROBAKKE
NATURSTEN**

Tommabodavägen 5
SE-283 71 Lönsboda

Vi tillverkar produkter i
natursten till olika projekt.

Tel: +46 479-800 13
info@robakke.se
robakke.se

**UPPLANDS
STENHUGGERI AB**

Nysätra/Hammarby 34
749 63 Örsundsbro

Tel: +46 761 346 372
info@upplandsten.se
www.upplandsten.se

Stenhuggerikonst i perfektion –
Restaurering av historiska byggnader
och monument med modern precision
och traditionellt hantverk

**SJÖSTRÖM
STENFÖRÄDLING AB**

Kalkstensgatan 1
SE-387 92 Borgholm
Tel: +46 485-56 15 50
Fax: +46 485-56 31 38
info@sjostromsten.se
www.sjostromstenforadling.se

Vi tar fram inomhus- och
utomhusprodukter av öländsk och
jämtländsk kalksten.
Kunglig hovleverantör.

ZAARSTONE

Arkelstorpavägen 11
SE-293 95 Vilshult

Tel: +46 454 77 10 20
info@zaarstone.se
www.zaarstone.se

Vi är den kompletta naturstens-
leverantören som kan leverera allt
inom naturstensprodukter.

STENÅLDERN UTVECKLAS

Med kantsten RFV/RFF

NY KANTSTEN SÄTTS
PÅ HALVA TIDEN!

Ge din utemiljö både karaktär och hållbarhet med granitkantsten. En nyskapande granitkantsten som kombinerar det bästa ur två världar – råkilad topp och sågade, finbearbetade ytor. Den råkilade toppen skapar ett tidlöst,

rustikt uttryck medan de sågade ytorna ger slitstyrka, enkel montering och en skonsam gatukant. Välj mellan RFV (Vinkelkantsten) och RFF (Faskantsten) – två varianter som förenar klassiskt utseende med modern funktion.

Avsändare: STEN
Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad

Det finns bara ett original

Den gotländska kalkstenens unika uttryck har naturen själv skapat under hundratals miljoner år. Det kan människan aldrig återskapa.

Äkta Norrvange kalksten. Bryts och förädlas bara av oss.

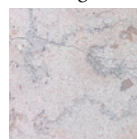

SLITE STENHUGGERI AB

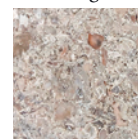
Snäckers

Norrvange

Södervange

Kappelshamn

www.slitesten.se

Kronbrunnsgatan 6, 624 48 Slite | Telefon +46 (0)498 22 03 49 | E-post info@slitesten.se